

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

23^e JAARGANG

WOENSDAG 2 NOVEMBER 1938

No. 1192

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).*

M. F. J. Cool — Adjunct-secretaris.

*Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-West.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplootweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8468.*

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

BERICHT.

In verband met de viering van het vijftienvig jarig bestaan der Nederlandsche Handelshoogeschool zal ons redactie-bureau op Dinsdag 8 November a.s. gesloten zijn. Als gevolg daarvan kan copie voor eventueel te plaatsen artikelen voor het eerstvolgend nummer niet meer in behandeling worden genomen, indien deze later dan Zaterdagmorgen 5 dezer wordt ontvangen. Ons blad zal overigens op 9 dezer normaal verschijnen.

REDACTIE

INHOUD:

Biz.

25 jaren zelfstandig economisch hooger onderwijs in Nederland door <i>Prof. Dr. M. J. H. Cobbenhagen</i>	822
Bankdéconfitures en beurscontrole door <i>W. Willems</i> ..	823
Regenten-wijsheid? door <i>Prof. Mr. C. W. de Vries</i>	825
De directe mogelijkheden der werkverschaffing bij de werkloosheidsbestrijding door <i>Ir. A. P. van den Briel</i>	826
Het rentevraagstuk in de Vereeniging voor de Staatshuishoudkunde door <i>Prof. Mr. Dr. G. M. Verryn Stuart</i>	828
Het werkloosheidsvraagstuk in Nederlandsch-Indië door <i>M. F. J. Cool</i>	831
Normen voor den arbeid van overheids personeel door <i>J. B. J. Ratté</i>	832
De belastingpolitieke consequenties der fiscale wetgeving 1938 in de Vereenigde Staten door <i>Dr. F. E. Schmey</i>	833

MAANDLIJFERS:

Indexcijfers van Nederlandsche aandelen 834

AANTEKENINGEN:

Gecombineerde Maandstaten van Nederlandsche Grootbanken met zuiver Nederlandsch en met gemengd Nederlandsch en Nederlandsch-Indisch bedrijf 835

INGEZONDEN STUKKEN:

Sociale verzekering door *Mr. S. Mok* met Naschrift van *Dr. G. F. Fortanier* 836

Statistieken:

Groothandelsprijzen 838-839
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten 837, 840

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

In de verslagweek was er over het algemeen overwegende vraag naar Sterling. De baisseposities, die in den laatsten tijd waren opgebouwd in de verwachting van een verdere daling van deze valuta, werden door de betrokkenen gedeeltelijk ingedekt. Reeds in ons vorige overzicht wezen wij erop, dat de berichten uit Amerika konden doen vermoeden, dat men Engeland wilde waarschuwen tegen een yerdergaande daling van het Pond ten opzichte van den Dollar. Blijkbaar heeft Londen de hangende besprekingen over het nieuwe handelsverdrag niet op het spel willen zetten en althans voor het moment toegegeven. Van harte is dat ongetwijfeld niet gegaan, want men meent in Engeland — en waarschijnlijk terecht — dat het Pond nog overgewaandeerd is. De koersstijging, die onder den invloed van contramindekkingen plaats vond, kon dan ook niet geheel behouden blijven. Na een hoogste punt van 8.98 brokkelde de notering weer af, en in het begin van de nieuwe week zette die dalende tendens zich voort. Het vertrouwen is dus nog geenszins teruggekeerd, waarbij men moet bedenken, dat er door de situatie van de betalingsbalans nu eenmaal constant een surplus-aanbod van Ponden is, regelmatig en dus a fortiori in de najaarsmaanden, de traditioneele periode van druk op den Pondenkoers.

De Dollarnotering heeft te onzent weinig geschommeld, dank zij de interventie van het Egalisatiefonds, dat ononderbroken bereid bleef Dollars tegen 1.83¼ op te nemen, en af en toe de facto moest aankopen om dezen koers te handhaven. In den laatsten tijd blijkt uit de ontwikkeling van den Dollarkoers en de activiteit, die het Egalisatiefonds moet ontplooiën om de notering te kunnen houden, duidelijk, dat de Nederlandsche betalingsbalans als regel een klein surplus heeft.

Voor Fransche Francs was er ten opzichte van Ponden, waarop het Fransche Egalisatiefonds zich nu eenmaal oriënteert, weinig fluctuatie. De ondertoon is niet slecht, omdat men meer en meer den indruk krijgt, dat de invloed van links in de Fransche regeeringspolitiek zwakker en zwakker wordt. Daartegenover staat echter het uitblijven van mededeelingen inzake constructieve financieele en economische politiek. Van den indruk, dien de komende publicaties op dat gebied maken, zal het afhangen, of een verder afglijden van den Franc voor de deur staat. Op het oogenblik verkeert ieder in afwachting, hoewel af en toe toch het Egalisatiefonds moet ingrijpen.

Op de geldmarkt heeft niets wijziging kunnen brengen in den toestand van lethargie. De beleggingsmarkt was over het algemeen prijshoudend. Het braakliggend kapitaal blijft terughoudend en alleen daardoor blijft een stijging van het obligatiekoersspel uit.

25 JAREN ZELFSTANDIG ECONOMISCH HOGER ONDERWIJS IN NEDERLAND:

Voorgeschiedenis.

Op 8 November a.s. herdenkt de Nederlandsche Handels Hoogeschool met haar eigen 5e lustrum tevens, dat vóór 25 jaren het zelfstandig economisch hoger onderwijs een aanvang nam in ons land. Het heeft wel zeer lang geduurd, voordat het tot deze daad kwam. Plannen zijn er vele geweest, ook al waren deze niet alle zo breed van opzet, dat ze als economisch hoger onderwijs in de huidige zin waren bedoeld. Wanneer Barlaeus bij de opening der lessen aan het Amsterdams Athenaeum Illustre in 1632 den „mercator sapiens” prijst en zijn oratie houdt „de conjungendis mercaturae et philosophiae studiis”, heeft hij toch niet voorzien, dat het economische leven, waarin de koopman zo'n belangrijke en leidende rol speelt, nog ooit het object zou worden van wetenschappelijke studie. Meer dan een eeuw later heeft, naar een mededeling van Prof. Blink (Tijdschrift voor Economische Geographie 1919), toch het plan bestaan aan het Athenaeum een faculteit voor Geographie en Koophandel te verbinden. In de „Vragen van den Dag” (1929) schrijft A. Hallema over Benjamin Bosma's „Ontwerp van een Koopmans Academie” te Amsterdam in 1767. In een artikel over „Hooger-Handelonderwijs in Nederland” (Feestnummer van het Maandblad voor Handelonderwijs en Handelswetenschappen Maart 1924) heeft Prof. Volmer, die de wording van het economisch hoger onderwijs van nabij heeft meegemaakt, interessante bijzonderheden megedeeld. Hij wijst erop, dat art. 1 van het K.B. van 8 Januari 1842, dat betrekking had op de Koninklijke Akademie te Delft, luidde, „Eene Koninklijke Akademie ter opleiding van burgerlijke ingenieurs, zoo voor 'slands dienst als voor de nijverheid en van *kweekelingen voor den handel*, zal zoodra mogelijk opgericht worden te Delft.” In de werkelijkheid is het echter niet zo ver gekomen. Volmer zoekt de reden in het feit, dat in handelskringen de behoefte aan wetenschappelijke opleiding niet werd gevoeld. In de latere ontwikkeling der Delftse academie is toch voor de taak van den ingenieur de behoefte gebleken aan economisch onderwijs. Naast de enkele jaren eerder ingevoerde economie doet in 1909 de bedrijfshuishoudkunde in Delft haar intrede in het hoger onderwijs. Volmer was de eerste hoogleraar in dit vak, dat later een zo belangrijke plaats zou verwerven in het economisch hoger onderwijs.

Toen in 1876 het Athenaeum Illustre de rechten van universiteit verkreeg, had de actie, om een faculteit der handelswetenschappen op te richten, geen resultaat. Het zou 1922 worden, voordat de Amsterdamse universiteit deze faculteit verkreeg. Na de mislukking in 1876 werd de actie toch niet opgegeven. „De oprichting eener handelshoogeschool is dringend noodzakelijk” schreef de accountant W. Kreukniet in een brochure van 1898. Tot eenzelfde conclusie kwamen omstreeks dezelfde tijd Volmer en de directeur der Amsterdamse hogere handelsschool, dr. Hülsmann, die in de daarop volgende jaren werden bijgevallen door de Maatschappij van Nijverheid, de Nationale Vereeniging voor Handelonderwijs en verschillende vooraanstaande personen als Dr. Bos, Mr. Everwijn en den Minister Dr. A. Kuyper. Maar wie niet gewonnen werden, waren de oudere conservatieve kooplieden, die, op een enkele uitzondering na, niet zagen, dat aan de nieuwe koopmansstand steeds zwaardere eisen werden gesteld, waaraan met koopmansintuïtie en praktijkroutine alleen — hoe belangrijk ook op zichzelf — niet kon worden voldaan. En toch was het nodig voor de verwerkelijking der hangende ideeën de belangstelling van de koopmansstand te winnen. Want de voorstanders van economisch hoger onderwijs zagen dit nog niet zo breed en zo ruim aan perspectief, als het enkele jaren later zou worden gezien. Men dacht niet in de eerste

plaats aan een wetenschappelijke centrale van economische studie, noch ook realiseerde men zich de behoeften aan economisch geschoolde krachten op tal van gebieden buiten het strikte bedrijfsleven, zoals die later zou blijken te bestaan. Bij het zo grote aantal economisch geschoolden, die een positie vonden in publiekrechtelijke en semi-publiekrechtelijke lichamen, bij de pers en in het vrije beroep doet de omschrijving van het doel der hogeschool, in 1899 door dr. Hülsmann gegeven, nl. de verheffing van de koopmansstand en een gelegenheid tot opleiding van aanstaande consuls en aanstaande handelsslerearen, wel wat beperkt aan, al is ze typerend voor de tijdsomstandigheden, maar niet minder voor de gedachtegang van de promotors van economisch hoger onderwijs. Terwijl in de latere ontwikkeling al spoedig zou blijken, dat de benamingen handels-hogeronderwijs, handelshogeschool, handelswetenschappen en dergelijke veel meer omvatten, dan de naam weergaf, bedoelden de genoemde promotoren van dit type hoger onderwijs inderdaad handels-hogeronderwijs in de eigenlijke zin. Zo gezien is het duidelijk, dat de verwezenlijking afhing van het inzicht der grote kooplieden. Zolang zij het belang ontkenden, was het begrijpelijk, dat noch het particulier initiatief, noch ook de overheid een studierichting in het leven zouden roepen, aan wier afgestudeerden het bedrijfsleven geen behoefte meende te hebben. Van beslissend belang is dan ook geweest de kentering in de ideeën bij een jongere koopmansgeneratie, die omstreeks 1912 in Rotterdam zo sterk werd, dat ze tot een grootse daad leidde: de stichting der Nederlandsche Handels Hoogeschool.

Oprichting der Nederlandsche Handels Hoogeschool.

Toen dan eenmaal het nieuwe inzicht was doorbroken, werd verder geen tijd meer verloren. De data volgen elkaar snel op. 7 Februari 1913 de eerste vergadering, 28 Februari de tweede, 26 April wordt het plan tot oprichting ener Nederlandsche Handels Hoogeschool te Rotterdam gepubliceerd, 29 April wordt de „Vereeniging voor hooger handelonderwijs” gesticht, de financiën worden in orde gebracht, de organisatie wordt ontworpen en 8 November van hetzelfde jaar opent de minister-president Cort van der Linden de hogeschool. En dan begint de snelle evolutie van handels-hogeronderwijs in meer beperkte zin tot economisch hoger onderwijs. Deze ontwikkeling wordt ongetwijfeld mede gesteund door de tijdsomstandigheden die tijdens en na de oorlogsjaren de economische problemen op de voorgrond plaatsen, maar is, naar ik meen, toch in de eerste plaats het gevolg van het feit, dat toen de hogeschool met haar collegium doctum van hoogleraren en verdere docenten er was, de leiding der verdere ontwikkeling uiteraard door de eisen der wetenschap werd bepaald. Ook al blijven er sporen van een compromis tussen de oorspronkelijke plannen der oprichters en de opvattingen van de wetenschappelijke leiders, de weg is al spoedig heel duidelijk afgetekend. Ik zou me kunnen voorstellen, dat de evolutie voor de oprichters wel eens wat snel is gegaan, maar, dan verdienen zij des te meer de hulde op waarlijk ruimbhartige wijze tegemoet gekomen te zijn aan een zoveel bredere en meer wetenschappelijke ontplooiing, dan zij zich hadden voorgesteld. Toen in 1916 het nieuwe, grote gebouw aan de Pieter de Hoochweg door H.M. de Koningin in gebruik werd gesteld, waren de studenten zich al bewust, dat de benaming handelshogeschool de werkelijkheid reeds niet meer dekte. Tot 1922 was de Nederlandsche Handels Hoogeschool de enige vertegenwoordigster van het zelfstandig economisch hoger onderwijs in ons land. Zij heeft in die jaren pionierswerk verricht van de eerste rang, waarvan de schrijver dezer regelen niet alleen getuigt met de dankbaarheid van den oud-leerling. Want er is een veel groter verdienste mee verbonden geweest. Rotterdam heeft in korte jaren het bewijs geleverd, dat

de problemen van de moderne tijd met zijn sterke economische signatuur niet minder geschikt waren voor het wetenschappelijk vórsen, dan de reeds eeuwen doorploegde vraagstukken van andere aard, die op de „series” der universiteiten van ouds voorkomen. Hoewel herhaaldelijk in rapporten is getuigd, dat de economie, opgesloten in de juridische faculteiten, niet tot haar recht kon komen, is een poging, om daarin verbetering te brengen, achterwege gebleven. Binnen het kader der juridische faculteit was dit overigens niet mogelijk. Noodzakelijk was een zelfstandige ontplooiing der economie. Deze mogelijkheid heeft het Rotterdamse initiatief geschapen en met een groot succes. De omvangrijkheid van de problemen van het economische leven, die geleidelijk kwamen open te liggen, noodzaakte tot een steeds grootere specialisatie en vermeerdering der leerstoelen.

Verdere ontwikkeling.

De resultaten van dit pionierswerk hebben de instellingen van economisch hoger onderwijs een waardige plaats geschonken onder de oudere takken van het hoger onderwijs. Zowel de in 1922 opgerichte faculteit der Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam als de in 1927 tot stand gekomen R.K. Handelshoogeschool (thans Katholieke Economische Hoogeschool) te Tilburg hebben op de geleverde pioniersarbeid verder kunnen bouwen. Daar tot het vorige jaar een wettelijke regeling ontbrak, heeft het economisch hoger onderwijs zich in vrijheid kunnen ontwikkelen. Deze vrijheid is op een gelukkige wijze gebruikt. In een nota, toegevoegd aan het verslag der Staatscommissie, die in 1918 was ingesteld, om een wettelijke regeling van het handels-hogeronderwijs op dat moment. Ofschoon het door de commissie samengestelde ontwerp van wet geheel geschoeid was op het Rotterdamse voorbeeld, was Bruins toch tegenstander van een vastlegging van de pas begonnen ontwikkeling in de wet. Terecht achtte hij de tijd nog niet gekomen en wilde hij, zowel wat de vakken als wat de organisatie der studie en de regeling der examens betrof, de vrijheid van groei behouden. Ook al is in de latere jaren de afwezigheid van een wettelijke regeling op een enkel punt, zoals de onderwijsbevoegdheid der doctorandi, wel eens een bezwaar gebleken, in het proces van de opbouw en de consolidering van hetgeen hier te lande onder economisch hoger onderwijs zou worden verstaan, is de afwezigheid van een te vroeg aangelegd wettelijk keurslijf een groot voordeel gebleken. Op basis van de gewijzigde hogeronderwijswet is in de loop van dit jaar het ontwerp academisch statuut in onderling overleg tot stand gekomen. Het ontwerp gaat van de juiste gedachte uit, dat rondom een kern van verplichte vakken, die aan de drie instellingen van economisch hoger onderwijs gemeenschappelijk zijn, de vrijheid van uitbouw en ontwikkeling naar eigen aard en beginsel wordt gelaten. Daardoor wordt het recht op het verworvene erkend en tevens de nodige ruimte gelaten voor een ontwikkeling, die met 25 jaren niet afgesloten kan worden geacht. Naar mijn overtuiging zal deze ontwikkeling in de richting gaan, dat de sociale wetenschappen, in zoverre deze van de economische onderscheiden zijn, een steeds belangrijker plaats in het economisch hoger onderwijs zullen gaan innemen, niet om de economische wetenschappen terug te dringen, maar juist om de studie van deze te bevuchten en anderzijds te voorkomen, dat de sociale beschouwingen los raken van de grondslag der economische realiteit. Slechts in de nauwe samenwerking van de economische en de sociale wetenschappen zal het economisch hoger onderwijs het hoogste doel bereiken. Mogen de komende 25 jaren de ontwikkeling in deze richting leiden!

M. J. H. COBBENHAGEN.

BANKDÉCONFITURES EN BEURS-CONTROLE.

Naar aanleiding van een recente déconfiture van een kleinere bankinstelling, die hoofdzakelijk op het terrein van den effectenhandel werkzaam was, is in de dagbladders nogal wat te doen geweest — en de opschudding is, naar het zich laat aanzien, nog lang niet bedaard — over de wenschelijkheid van ingrijpen van hoogerhand in den effectenhandel en het uitvoeren van contrôle op effectenfirma's. Het schijnt, dat er bij deze firma ernstige onregelmatigheden zijn voorgekomen, waarnaar thans een diepgaand justitieel onderzoek wordt ingesteld, maar, voortvloeiend op de resultaten van dat onderzoek, hebben talrijke publicisten, zich stellend op de plaats van den rechter, al bij voorbaat in vrij pregnante termen veroordeelingen uitgesproken, waarvan nog zal moeten blijken, of zij door de feiten gesteund worden.

Hoezeer het ongewenscht is, dat men al te kwistig omspringt met termen als „zwendelarij” e.d., alvorens nauwkeurig te weten, wat er precies gebeurd is, stellig in hooge mate bedenkelijk is het, dat men in dit stadium alreeds meent te moeten aandringen op het nemen van maatregelen, welke tot strekking hebben een tak van handel, die voor het economisch leven van ons land van heel groot gewicht is, met dwingende regelingen lastig te vallen en met kosten te bezwaren, die wellicht geenszins geëvenredigd zijn aan de kwalen, welke eventueel bestreden moeten worden.

In de eerste plaats is het dus noodig af te wachten, wat het onderzoek der Justitie zal opleveren. Indien bijv. mocht blijken, dat de betrokken firma feitelijk het recht had de fondsen van haar cliënten te „gebruiken”, zou van alle klachten op dit gebied niet veel méér overblijven dan deze dat hier weer eens een geval zich zou voordoen van misgelopen credietverleening, een geval van insolventie, en het is zeer de vraag of het verstandig zou zijn met het oog dáárop maatregelen te gaan nemen, die erop gericht zouden zijn om bijv. verduisteringen e.d. te voorkomen. Men loopt dus het gevaar door haastig te handelen het doel, dat men zich stelt, voorbij te schieten en het feit, dat verscheiden couranten over deze dingen de meening van „vaklieden” vragen en ze op groote schaal publiceeren, is nog geen waarborg ervoor, dat de ware deskundigheid aan het woord is.

Begrijpelijk is de opschudding intusschen wel: „ingrijpen”, vooral door de Overheid, is een modeziekte geworden en er behoeft dus maar ergens in ons maatschappelijk leven iets te gebeuren, dat niet in den haak is, of een groote schare staat al bij voorbaat klaar om „het” geneesmiddel aan te prijzen, ook nog vóórdat men zich behoorlijk rekenschap heeft gegeven van den waren aard van de vermeende misstanden.

Naarmate deze mentaliteit meer ingang vindt, is het noodig te ernstiger te waarschuwen. Effectenhandel en credietwezen zijn ouder dan de gefailleerde firma en men maakt zich aan schromelijke overdrijving, schuldig door naar aanleiding van deze betrekkelijk kleine déconfiture te spreken van een „algemeen wantrouwen” van het publiek, gelijk vele publicisten doen, die zulk een opwinding noodig hebben om voldoende belangstelling voor hun „inmengingsplannen” op te wekken. De verontrusting van het publiek, zoo die er überhaupt is, spruit op dit tijdstip meer voort uit de vele, niet steeds even weloverwogen, publicaties dan uit het geloof, dat, omdat nu eens zeer afkeurenswaardige dingen bij een kleine firma gebeurd zijn, plotseling het heele bank- en effectenbedrijf verdorven zou zijn!

De positie van den commissionnair in effecten.

Het is wel zeer opmerkelijk, dat in vele beschouwingen, die over deze aanleggenheid worden gepubliceerd, uit de déconfiture van een bankzaak, zij het een kleine, algemeene conclusies worden getrokken over „den” effectenhandel en speciaal over de positie van den commissionnair in effecten. Met het eigen-

lijke commissiebedrijf kan deze déconfiture niets of niet veel uit te staan hebben, immers, de zuivere commissiehandel vordert geenerlei credietverleening. De cliënt, die zijn effectenzaken ter uitvoering aan den commissionnair opdraagt, kan, desgewenscht, alle financiële risico's van *credietgeving* vermijden.

Het is ook thans nog een feit, dat een groot deel van de zaken van commissionnairs contant afgewikkeld wordt „geld tegen fonds”, waarbij de waarde van hetgeen de commissionnair aflevert en ontvangt vrijwel gelijk is. Financiële risico's doen zich eerst voor, waar credietverleening aan de orde komt, en hoezeer ook door commissionnairs in effecten bij gelegenheid crediet in *effectenvorm*, dan wel crediet in geld gegeven en genoten wordt, dit laatste met of zonder onderpand van effecten, die credietverleening als zoodanig staat naast den eigenlijken handel in effecten zelf. Daarin onderscheidt zich de effectenhandel dan ook in het geheel niet van andere takken van handel, waarbij credietverleening eveneens bij gelegenheid voorkomt, maar waarvan zij evenmin een wezenlijk bestanddeel uitmaakt.

De credietverleening en stellig die, welke in den effectenhandel voorkomt, is *bankiersfunctie* en wil men „ongelukken” op het gebied van credietverleening voorkomen, dan moet men de fout aanpakken, waar ze schuilt, dat is dus in het bankbedrijf, ongeacht of dat — ook — door den commissionnair wordt uitgeoefend of door instellingen, die zich „bank” noemen. Uit een bankdéconfiture te concluderen tot de wenschelijkheid van regeling van „den” beurshandel, of tot contrôle op „den” commissionnair is derhalve geheel misplaatst.

Het raakt den effectenhandel, zooals die op de beurs plaats vindt, niet, welke verhoudingen tusschen de handelaren en hun cliënten bestaan en of er al of niet eenzijdig of wederkeerig crediet wordt verleend. Inhaerent aan den effectenhandel is credietverleening tusschen handelaren en cliënten niet en die zijde van het bedrijf van effectenhandelaren gaat dan ook buiten de beurs om, waar slechts de verhoudingen tusschen de handelaren *onderling* aan de orde zijn. Het beursbestuur zou zijn eigenlijke functie, die bestaat in het regelen van den beurshandel, verre te buiten gaan, indien het ook die deelen van het bedrijf der beursleden, die met de beurs in directen zin niets uitstaande hebben, zou gaan regelen of controleeren.

Ook zonder dat er van credietverleening in engeren zin sprake is, gaat de cliënt risico's loopen, indien hij zijn effecten onder berusting van den commissionnair laat. Het gevaar kan zijn tweërlei. In de eerste plaats kan hij verzuimen behoorlijk af te spreken, hoe de rechtsverhouding zal zijn, zoodat het een punt van twijfel kan uitmaken of de commissionnair de stukken ter bewaring heeft of dat hij het recht heeft ze te „gebruiken”; en in de tweede en voornaamste plaats is er natuurlijk een kans, dat de commissionnair de in bewaring gegeven stukken gaat verduisteren. Het spreekt vanzelf, dat degenen, die aan een ander iets ter bewaring geeft, zich ervan moet vergewissen, of zijn vertrouwen terecht gegeven wordt. De persoonlijke zorg, die in dit opzicht elke belanghebbende te eigen behoeve in acht behoort te nemen, kan niet weggenomen worden door welke overheidszorg ook en indien men ertoe zou overgaan maatregelen te nemen, die den schijn zouden hebben waarborgen te verschaffen, is het gevaar niet denkbeeldig, dat daarmee meer kwaad dan goed gesticht zou worden. Immers, zij zouden allicht de uitwerking hebben de waakzaamheid van de direct betrokkenen te doen verslappen.

Niets is gemakkelijker voor den cliënt dan zich ervan te overtuigen, dat de in bewaring gegeven waarden aanwezig zijn. Hij behoeft slechts aan den bewaarnemer te vragen ze hem te toonen en hij kan zulks uiteraard doen, zoo vaak hij wenscht. Hij is trouwens de eenige instantie, die een contrôle *effectief* kan uitvoeren, immers, hij weet, wat de bewaarnemer onder zich moet hebben. Elke andere contrôle-

instantie zou te dien aanzien zonder de actieve medewerking van den cliënt praktisch effect ontberen, want het zou toch wel zeer naïef zijn om af te gaan op de mededeelingen van den bewaarnemer omtrent hetgeen aanwezig behoort te zijn. Dengeen, die tot verduistering in staat geacht wordt, dient men minstgenomen er ook van te verdenken boeken te kunnen vervalschen! Controleeren van bewaarnemingen dient dan ook bij uitstek door belanghebbenden *zelf* te geschieden.

Heeft de commissionnair echter het recht de stukken te „gebruiken”, doordat „Leendepot” of „Stukkenrekening” geconditionneerd is, dan heeft men te doen met een verhouding, die den cliënt plaatst in een positie, welke veel overeenstemming vertoont met die van den gewonen deposant en hij geeft dan feitelijk crediet tot de volle waarde van zijn stukken.

Risico's van credietverleening.

De risico's, die op dit gebied door het publiek worden geloopt, zijn dan ook niet anders dan die, welke aan alle credietverleening verbonden zijn. Effectenzaken kan men zeer goed doen zonder crediet te vragen of crediet te geven en er is geenerlei noodzakelijkheid, dat men zich aan gevaren bloot stelt, die men niet wenscht. Wil men op effectengebied echter credietzaken doen, dan dient men zich hier zoo goed als elders rekenschap te geven van de risico's, die zulks meebrengt, in het bijzonder betreffende de boniteit van de tegenpartij.

Voor speciale maatregelen ten aanzien van de credietverleening *in den effectenhandel* is dan ook geen plaats, want er is geen wezenlijk onderscheid met bankierswerkzaamheden op andere gebieden. Goed genomen zou het overwegen van maatregelen eerst in aanmerking komen, indien de gevaren aan de solvabiliteit van banken in het algemeen verbonden zóó groot waren, dat het moeilijk zou worden werkelijk betrouwbare bankiers of commissionnairs te vinden en daarvan is — de zwartste pessimisten zullen met een open oog voor de werkelijkheid zulks niet willen ontkennen — gelukkig geen sprake. Het failliet gaan van een kleine instelling op dit gebied behoeft waarlijk niet al te tragisch te worden opgevat. In het verleden is het meermalen voorgekomen, dat zelfs groote instellingen in moeilijkheden geraakten en nimmer heeft dat tot duurzame schade voor het crediet als zoodanig of voor beter gefundeerde instellingen geleid.

De vraag of naar aanleiding van het recente faillissement het geheele credietwezen gereorganiseerd zou moeten worden door de Overheid of door andere instanties en of zeer sterk inwerkende speciale contrôlemaatregelen genomen zouden moeten worden, mag dan ook wel als overbodig ter zijde worden gesteld.

Het onderwerp contrôle op bankinstellingen kan gerust los van dit betrekkelijk onbelangrijke evenement beschouwd worden. Tal van goed geleide instellingen op dit gebied hebben het reeds lang wenschelijk geoordeeld om degenen van wie zij vertrouwen krijgen door een passende openbaarheid over haar toestand in te lichten. Het moet echter in de eerste plaats een kwestie van vrije beoordeeling van de direct belanghebbenden (het publiek, dat inlichtingen wenscht en die in de meeste gevallen wel zal kunnen krijgen, eenerzijds en de bankinstellingen anderzijds) blijven, hoer men daarmee wil en kan gaan.

Op één punt dient hier intusschen nog de aandacht gevestigd te worden. Tegenwoordig wordt vaak op het instituut der Verzekeringkamer gewezen als wenschelijk voorbeeld van hoe het ook in het effecten- en bankvak zou kunnen gaan. Men zij hier evenwel voorzichtig met het maken van vergelijkingen. De credietverhoudingen in het bank- of effectenvak zijn vrijwel steeds van zeer korten looptijd. Ieder die, om welke reden dan ook, wantrouwen in zijn tegenpartij koestert, is dus in staat om daarvan zonder ernstige gevolgen en zonder schade de consequenties door opvraging van zijn tegoeden te trekken. In het levensverzekeringsbedrijf is dat geheel anders. De

contracten loopen daar als regel voor zeer langen termijn en een verzekerde, die wantrouwen, wat de solvabiliteit betreft, gaat koesteren; is niet in staat zich door opzegging van zijn contract aan de niet gewenschte risico's te onttrekken zonder aanzienlijke verliezen te lijden. Ongeacht de talrijke andere punten van verschil, volgt hieruit alleen reeds, dat een oppervlakkige vergelijking tusschen het verzekeringsbedrijf en het effecten- en bankvak niet opgaat.

Het verschil tusschen deze déconfiture en vroegere is voornamelijk daarin gelegen, dat deze valt in een periode, waarin men meer, dan ooit geneigd is, overheidsmaatregelen te propageeren, ongeacht of zij de normale economische verhoudingen ontwrichten of niet. Het gevaar, dat hierin gelegen is, wordt nog in belangrijke mate vergroot, doordat een leger van „inmengende” instanties klaar staat. Ieder mensch is nu eenmaal geneigd om voor eigen parochie te preeken en zoo is het niet te verwonderen, dat niet alleen in de overheidslichamen, maar ook in talrijke vakverenigingen de neiging om de „macht aan zich te trekken” voortdurend groter wordt, te meer, indien men weet, daarmee „in de pas” te zijn met hetgeen de achtergrond van de algemeene politiek is.

Tegenover deze mentaliteit past dus de grootste waakzaamheid. „Crediet is een teere juffer”, was een geliefkoosde uitdrukking van een van de vroegere hoogleraren van de Nederlandsche Handelshoogeschool. Publicatie op een ongelegen tijdstip van de bevindingen van een of andere contrôle-instantie kan onnoemelijke rampen ontketenen, want het publiek kan daardoor bij voortdurend in een heel vaak niet gemotiveerde onrust worden gebracht.

Wat kan gedaan worden?

De vraag of er dan op dit gebied „niets te doen” is, zouden wij intusschen niet eenzijdig ontkennend willen beantwoorden. Zoo lijkt het wenschelijk, dat van bankiers- of effectenhandelarenverenigingen pogingen tot voorlichting van het publiek uitgaan, wat betreft de juridische verhoudingen, die verschillende afdelingen van het effecten- en bankvak beheerschen. Het ontwerpen van een soort „standaard voorwaarden” voor rekening-courantverhoudingen zou wenschelijk zijn, vooral waar deze materie wettelijk niet geregeld is; daarmee zou gepaard kunnen gaan het duidelijk maken van de verschillende vormen van bewaargeving en van de juridische consequenties van „stukkenrekening”, „leendepot” e.d. Men stelle zich echter van de gunstige gevolgen daarvan niet al te veel voor. Het publiek, dat zich op de hoogte wil stellen, heeft daartoe ook thans reeds alle gelegenheid en lieden, die niet de moeite willen nemen om zich behoorlijk van eigen belangen rekenschap te geven, zijn niet te helpen.

Indien het waar is, wat over dit geval in de couranten heeft gestaan, dat talrijke cliënten der betrokken firma verbaasd waren, dat hun fondsen, die ze in leendepot hadden afgestaan tegen een vergoeding van 2 pCt., niet aanwezig bleken te zijn, kan men zich slechts verwonderen over de zorgeloosheid van de betrokkenen en over de onwetendheid van de verslaggevers. Ieder, die op dergelijke voorwaarden leendepot verstrekt moet weten, dat zijn stukken „gebruikt” zullen worden en hij moet ook weten, dat het afhangt van de resultaten van dat „gebruik”, of het een „verbruik” zal worden. Zou het gevolg van deze déconfiture zijn, dat in het openbaar de aandacht nog eens weer duidelijk op dergelijke kwesties gevestigd wordt, dan zou daarin tenminste een goed gevolg ervan gezien kunnen worden. Zouden echter anderzijds door verkeerd begrepen gemeenschapsgevoel de recente gebeurtenissen leiden tot een serie van dwingende maatregelen door overheidsorganen, maatregelen, die op zijn best schijnwaarborgen zouden kunnen zijn, dan zou daardoor de zorgeloosheid van het publiek nog maar bevorderd worden en, naar mate de zorgeloosheid toeneemt, groeit het gevaar voor ernstige ongelukken.

W. WILLEMS.

REGENTEN-WIJSHEID?

Technisch is het een knap stuk werk, waarmede negen Nederlanders ons inzicht in den stand der publieke financiën hebben verrijkt. Duidelijk wordt bij één-gecijferd dat alle „reëele tekorten duidelijk en volledig tot uitdrukking (moeten) worden gebracht”, met vermindering van „lastenverschuiving naar de toekomst”.

Wie dat zegt, kiest partij in een groot geding: al of niet lastenverschuiving naar de toekomst.

In dit geding heeft slechts hij recht van medespreken, die de kracht om zijn land te besturen in zich voelt en dus de hand naar de teugels uitstrekt (Thorbecke).

De fout der „negen-mannen-1938” schijnt, dat zij geen poging doen omtrent dit bestieren van den Staat in de toekomst eenige aanwijzing te geven. De moderne negen-mannen hebben zich beperkt tot de critiek, tot het aanwijzen van fouten waarover discussie open blijft¹⁾. Zij hebben zich beperkt tot achttiende eeuwse regenten-kennis.

* * *

De conservatieve, staatsgezinde regenten der achttiende eeuw, de leiders van het economisch leven en dus beschikkende over een geheel ander prestige dan dat van het stadhouderschap, kenden den Staat en de financiën, zooals die feitelijk waren.

Maar de staatsgezinde regenten faalden, omdat zij slechts beschikten over regenten-kennis. Zij hadden kennis omtrent de financiën, maar zij misten het staatsmansinzicht in de nooden van de toekomst.

De negen-mannen, die nu zijn opgestaan, bekenen zelf, dat zij slechts over kennis beschikken. Hun aanwijzingen over de noodzakelijkheid om productiekosten te verlagen en de bestaansvoorwaarden van het particuliere bedrijfsleven te versterken, staan thans te boek naast de erkenning van de meest verschrikkelijke onmacht om de maatregelen aan te geven, welke thans van Overheidswege moeten worden genomen om een ramp voor ons volk af te wenden. De negen-mannen 1844 handelden anders, zij hebben de toekomst beheerscht.

Met deze regenten-kennis, die wel fouten constateerde, maar die den uitweg niet aangaf, is de achttiende eeuwse regenten-staat roemloos gevallen.

Onze Regeering heeft méér gedaan aan haar critici. Wellicht zullen enkele becijferingen moeten worden herzien, maar niet voor herziening is vatbaar het positieve oordeel der Nederlandsche Regeering, dat het nu, op dit fatale moment, gaat om het durven aanvaarden van risico's en om het afwegen van onderscheiden risico's tegenover elkaar.

De concrete maatregelen, waarover de negen-mannen niet willen adviseeren, zijn essentieel. Wie ons volk toeroept, dat onze Regeering een begroting foutief heeft opgezet, moet de maatregelen aangeven, welke verbetering zullen brengen.

Machteloze regenten-kennis bepaalde zich tot een critiek, welke reeds sinds vele jaren ons budget begeleidt. Telken jare, sedert 1931, duikt deze critiek op. Thans heeft men er een treffenden vorm aan weten te geven. Maar nu spreekt ook zooveel te duidelijker, dat die machteloosheid om den weg te wijzen naar het kleine lichtje, waarop wij moeten aansturen, niet dateert van vandaag. Zijn de nieuwe negen-mannen niet bij de regenten-„kennis” alleen blijven staan?

C. W. DE VRIES.

¹⁾ Zie de laatste alinea van het adres, luidende:

„Ondergeteekenden meenen bij voorbaat te moeten vaststellen, dat hun niet kan worden verweten dat ook zij in gebreke blijven de concrete maatregelen aan te geven, welke de noodzakelijke uitgavenverlaging zouden teweeg brengen. Immers, zij zouden zich daarmede begeben op een terrein dat buiten hun bevoegdheid ligt.”

DE DIRECTE MOGELIJKHEDEN DER WERKVERSCHAFFING BIJ DE WERK- LOSHEIDSBESTRIJDING.

In een uitvoerig rapport van 483 pag., voorzien van talrijke tabellen en verduidelijkt door een aantal kaarten, bespreekt Ir. J. Th. Westhoff, inspecteur voor de werkverschaffing te Zwolle, bovenstaand vraagstuk. Na een korte historische inleiding worden in hoofdstuk I de subjecten der werkverschaffing besproken, bezien naar hun geschiktheid voor tewerkstelling, en in hoofdstuk II de objecten ter beantwoording van de vragen, welke werken zich het best tot uitvoering in werkverschaffing leenen, waarom bij voorbaat werken op het gebied der cultuur-techniek daartoe gekozen dienen te worden, en of deze categorie in voldoende mate aanwezig is. Dit laatste hoofdstuk wordt o.a. aangevuld met een opsomming der werken, die zijn goedgekeurd en waarover gunstig door de Inspectie is geadviseerd, benevens vermelding van die objecten, welke in voorbereiding zijn en die, waarvan uitvoering in de toekomst mogelijk is.

In hoofdstuk III volgt een bespreking van den indirecten en secundaire werkverruimenden invloed van de werkverschaffing. In hoofdstuk IV worden de kosten en in hoofdstuk V de baten der werkverschaffing behandeld, de baten opgevat in den ruimsten zin, met inbegrip van de verhooging van de sociale en economische weerkracht van ons volk. Aan hoofdstuk V is toegevoegd een uiteenzetting over den landbouw-economischen en socialen vooruitgang van een in werkverschaffing ontgonnen gebied in Overijssel, het waterschap „het „Westerhuizingerveld”, door Ir. W. Ham. Het boek sluit met hoofdstukken VI en VII, succ. over een vergelijking van kosten en baten, en over de vraag of voor het Instituut v. Werkverschaffing de bedrijfsvorm mogelijk en wenschelijk is.

Zoals uit deze zeer beknopte inhoudsopgave blijkt, vormen hoofdstukken I en II een organisch geheel. Zij beschouwen de mogelijkheden van tewerkstelling t.o.v. de subjecten en de objecten. Van de werklozen is gebleken gemiddeld pl.m. 13 pCt. voor cultuur-technisch werk ongeschikt te zijn, waarbij voor de groote steden het percentage op 20 moet worden aangenomen, terwijl in de andere gemeenten de ongeschiktheid op ruim 11 pCt. moet worden gesteld. In totaal zouden dan ruim 200.000 arbeidskrachten beschikbaar zijn, bestaande uit ruim 170.000 gezinshoofden en 30.000 kostgangers.

De objecten bestaan uit ontginningen, inpolderingen en droogmakerijen, ontwateringen en werken van ruilverkaveling; daarnaast als tweede groep ook van verbetering van zandwegen, van tertiaire wegen, en herontginning of verbetering van bestaanden cultuurgrond. Teneinde de gedachten te bepalen kan worden vermeld, dat de eerste groep zou kunnen omvatten pl.m. 450.000 ha ontginning, droogmakerij e.a., ontwatering van pl.m. 220.000 ha en ruilverkaveling voor pl.m. 500.000 ha, waarvoor noodig zouden zijn 800.000 manjaren. Met een deel van de werkzaamheden van de tweede groep samen kan zodoende globaal een tewerkstelling van 100.000 arbeiders gedurende 10 jaar worden aangenomen. Er is dus inderdaad een voldoende aantal cultuurtechnische werken beschikbaar, en de opgedane ervaringen leerden, dat de ongeschoolde arbeidskrachten zich uitstekend leenen voor de uitvoering.

Dat die cultuurtechnische werken niet alleen om hun omvang, maar ook om hun aard bij uitstek geschikt zijn voor bestrijding der werkloosheid, volgt uit verschillende omstandigheden. Als annex aan den landbouw zijn zij arbeid-intensief. Er zal in de komende jaren een vrij belangrijk teveel aan arbeiders blijven, en tewerkstelling zal arbeidsintensieve objecten moeten zoeken. Met een percentage loonen van 60—90 pCt. der totale kosten beantwoorden de cultuurtechnische werken aan dien eisch. Zij hebben

daardoor ook het voordeel, dat zij door hun uitbetaalde loonen steunbesparend werken, een zeer groot deel van de kosten in handen der arbeiders komt en de „lekken” aan invoer van buitenlandsch materiaal klein zijn. Onze industrie ondervindt er den invloed van, niet alleen door levering der benodigdheden, maar ook omdat ontginning in de meerderheid der gevallen gevolgd wordt door bouw van boerderijen. Een bijzondere plaats nemen in dit opzicht de particuliere investeringen in, daar in vele gevallen een deel der uitvoeringskosten, en soms een belangrijk deel, voor rekening van particulieren genomen wordt. Door beide vormen van geldbelegging, voor een vrij belangrijk deel gevolg der werkverschaffing, is de uitvoering, in vergelijking met de openbare werken, voor de openbare kas voordelig.

In het Rapport is tot in onderdeelen nagegaan, hoe de indirecte en secundaire werkverruiming zich uitwerkt. Als gevolg van de verhoogde activiteit in de nevenbedrijven, door aankoop van kruiwagens smalspoor, duikers, keeten en door boerderijenbouw, ontstaat een indirecte werkverruiming van 0.24, wat beteekent, dat bij indienstneming van 100 arbeiders bij cultuurtechnische werken, in de nevenbedrijven 24 andere arbeiders aangesteld kunnen worden. De secundaire werkverruiming, als gevolg van het uitgeven van grootere bedragen door de tewerkgestelden dan wanneer die in den steun zijn, bedraagt 0.16, d.i. 16 per 100 aangenomen steuntrekkende werklozen. De totale werkverruiming zou dan bedragen 40 man per 100 der naar de werkverschaffing overgaande steuntrekkende werklozen. Voor deze berekeningen, waarbij, op basis van de cijfers van Reuchlin, volledige rekening is gehouden met de „lekken” o.a. als betalingen naar het buitenland voor invoer en als eventuele besparingen, zie men het Rapport.

Met de blijvende werkverruiming wordt een terrein betreden, dat in veel opzichten van groot belang kan worden geacht. Het uitvoeren van cultuurtechnische werken beteekent het vergrooten van de oppervlakte cultuurgrond of het verbeteren ervan, met als gevolg verhooging der agrarische productiviteit. Die verhooging heeft twee zijden. Zij komt, voor wat het vermeerderen van cultuurgrond betreft, tegemoet aan de zeer groote behoefte aan land die er bestaat, een belangrijke oorzaak voor het opdrijven van pachten en grondprijzen en daardoor van verminderde rentabiliteit. De andere zijde is, dat de productie vergroot wordt, ook van die artikelen waarvan ons land een relatief „te veel” heeft.

Er zijn voor ons geheele land geen cijfers, die het tekort aan grond demonstreeren. Een indruk van den omvang van dit verschijnsel levert het resultaat van een enquête van den R.K. Boeren- en Tuindersbond in dit jaar gehouden bij bijna 58.000 van zijn leden, dus over een beperkt gebied, waaruit bleek, dat daarin 10.590 jonge boeren en tuinders zijn, die geen bedrijf kunnen krijgen, terwijl hiervan 3022 voldoende kapitaal ervoor bezitten. De langzame vermeerdering van cultuurgrond, die de laatste halve eeuw plaats vond, hield bij lange na geen gelijken tred met de toeneming der bevolking op het platteland, jaarlijks te stellen op circa 40.000 zielen. Gerekend tegen een landelijke agrarische bezetting van 1 à 0.80 ziel per ha, zou daaruit een vrij aanzienlijke jaarlijksche behoefte aan grond resulteren, ook als men bovenstaand aantal van geboorten door 2 of 3 deelt. Volgens verschillende schattingen bestaat die jaarlijksche behoefte uit 17 à 20.000 ha. Het werkverschaffingsplan hield met deze schatting rekening.

Als alle objecten der werkverschaffing zijn afgeleverd en als de Zuiderzee in cultuur is gebracht, geeft een globale besomming, dat een totaal van pl.m. 445.000 ha meer cultuurland is ontstaan. Hierbij is dan de vergrooting van productiviteit in den vorm van ontwatering en ruilverkaveling niet uitgedrukt. Deze oppervlakte is niet voldoende om ons land het benodigde voedsel voor mensch en dier zelf te doen

verbouwen. Wij zouden zonder export genoeg boter kunnen produceeren, als door oorlog of afsluiting van grenzen geen buitenlandsche vetten tot margarine verwerkt kunnen worden, maar wanneer oorlog tevens beteekent, dat geen buitenlandsch veevoeder meer beschikbaar komt, dan zouden p.l.m. 750.000 ha meer cultuurland noodig zijn om onzen veestapel (dus ook die veestapel noodig voor het leveren van de genoemde benodigde hoeveelheid boter) geheel van eigen bodem te kunnen vooden. Ondanks die 445.000 ha in de toekomst, zal in oorlogstijd bij ongewijzigde bedrijfsinrichtingen veevoer uit het buitenland noodig zijn. Toevoeging van meer cultuurgrond, waarvan een op 't oogenblik onbepaalbaar deel weiland zal worden, lost die moeilijkheid niet op, mogelijk bestaat de tendens dat zij vergroot wordt. En ofschoon in het Rapport terecht wordt opgemerkt, dat de beantwoording van de vraag, of onze veestapel in zijn huidige omvang niet veel te groot is, zonder meer niet bevestigend kan luiden, moest er door den samensteller toch op gewezen worden, dat een vergroting van de productie in een meer gewenschte richting geleid kan worden of dient te worden door productieregeling. Daar deze thans gaan wil in de richting van groteren verbouw van granen, ontmoeten elkaar hier, overigens niet onverwacht, twee crisis-invloeden en -bemoelingen: eenerzijds de doeltreffende en actieve poging om de als gevolg van de conjunctuur optredende, voornamelijk industriële, werkloosheid te beperken door agrarische werkzaamheden, en anderzijds het streven om die poging aan te vullen en op den duur ook te leiden in de banen, die de overheid thans meent te moeten aanwijzen als toekomstige richting, waarin onze landbouw zich moet ontwikkelen. Hier kunnen vraagstukken rijzen ten aanzien van het gebruik van den grond, die nu nog niet in het geheel te overzien zijn, en waarop hier niet zal worden ingegaan. Zij tasten in geen enkel opzicht den juisten opzet van de werkverschaffing aan, omdat, wat ook de toekomst brengen zal, krachtdadige bestrijding der werkloosheid thans overweegt.

Ofschoon het onmogelijk is in een kort verslag een indruk te geven van tal van interessante berekeningen, die in het Rapport voorkomen, dient op de begroting van kosten en baten nader te worden ingegaan.

Onder de tegenwoordige omstandigheden vraagt ontginning van 1 ha hei tot bouw- en weiland in totaal f 1093 aan den Staat, waarbij is aangenomen, dat de Staat 85 pCt. subsidie geeft in den loonpost. Daartegenover staan de volgende besparingen. Ontginning van 1 ha bevat 81 manweken direct loon, en de gemiddelde steunuitkeering op f 10.10 stellend, bedraagt de steunuitparing dan f 818.10. De indirecte en secundaire werkverruiming stellend op 0.4, levert 1 ha in ontginning aan werkverruimingen in totaal $81 \times 0.4 = 32.4$ manweek. Aannemend, dat deze tewerkstelling ook steun uitspaart, dan leeren berekeningen, dat die besparing per ha f 226 bedraagt. Dat is tesamen een bedrag van f 1044.10. Neemt men tenslotte de inkomstenvermeerdering voor den Staat als gevolg van hogere belastingopbrengst erbij, dan komt men tot een bedrag aan indirecte baten van rond f 40 per ha voor de ontginning. Afgezien van de blijvende werkverruiming van 1 ha cultuurgrond, te stellen op 10 manweken per ha, en van de blijvende inkomsten aan belastingen enz., is uit een geldelijk oogpunt de bestrijding der werkloosheid dan ook alleszins in den vorm van het uitvoeren van cultuurtechnische werken te verkiezen boven het uitvoeren van andere openbare werken, waarbij de loonpost in den regel een veel kleiner percentage inneemt, met als gevolg aanzienlijk minder indirecte werkgelegenheid.

Wij moeten volstaan met dit eene voorbeeld, omdat nog een andere zijde van het in het Rapport ontwikkelde plan de aandacht vraagt. De cultuurtechnische werken zijn van tweërlei aard: ontginning en grondverbetering door ontwatering of herontginning. Dit

laatste woord is misschien niet de juiste definitie; het betreft verbetering van gronden indertijd door onvoldoende of thans verouderde techniek ontgonnen. De ontginning schept blijvende werkverruiming, de grondverbetering leidt tot lagere productiekosten der bedrijven, en het is deze samen koppeling van twee doeleinden, die de waarde van het plan bepaalt en verhoogt, omdat ook het scheppen van grond, teneinde den invloed van den landhonger te verminderen, de strekking heeft, om via de pachten en grondprijzen, verlagend op de productiekosten te werken. Het plan stimuleert het rationaliseeren der productie; door verlaging van kosten en de mogelijkheid van grootere opbrengsten is ook de mogelijkheid van intensivering geschapen, wat wederom indirecte en secundaire werkverruiming inhoudt. Het is ook niet toevallig, dat juist in ons land de zaak op de beschreven wijze wordt aangepakt. Onze landbouw staat hoog in vergelijking tot dien in het buitenland, en daarom zijn op dat niveau nog verbeteringen mogelijk, als de kans daartoe geschapen wordt. Die kans wordt gegeven door ontginning of ontwatering of in cultuurbrenging op groote schaal, waarvan de Wieringermeer het meest sprekende voorbeeld is, en het is opvallend, hoezeer een streek, waarin op die wijze gewerkt wordt, profiteeren wil om de bedrijven op hooger plan te brengen. Dit beteekent grotere maar ook goedkoopere productie, een combinatie die inderdaad de welvaart van een volk vermag te verhoogen.

Het plan omvat dus zoowel steun voor oprichting als steun voor betere exploitatie van bedrijven, en de „steun”, dien de landbouw ontvangt in den vorm van crisisuitkeeringen, op te vatten als tegenwicht tegen werkverenging, die ontstaan zou als het platteland tot pauperisme verviel, is niet zoo hoog, dat die den boer niet noodzakelijk dwingen moet tot steeds verbeterden der techniek om zijn kosten te verlagen. Ter juiste beoordeeling der maatregelen zal men dan ook goed doen het geheel in samenhang te zien. Werkloosheidsbestrijding voor de industriële groep in den vorm van werkverschaffing; werkverschaffing die door haar loonpercentage duidelijk merkbare werkverruiming geeft; werkverruiming die in de agrarische groep tevens tot rationalisatie voert en aangevuld met eigen initiatief van het individu daar tot verlaging der productiekosten vermag te leiden.

In de Millioenen-nota van dit jaar is het tewerkstellen van 100.000 man tot uitdrukking gebracht, waarmede een bedrag van 74 millioen gemoed zou zijn. Deze som zou gebruikt worden voor ontginning van circa 20.000 ha hei en voor herontginning van een aantal ha bouw- en weiland, terwijl bovendien ontwateringswerken voor 100.000 ha en landwegen, in hoofdzaak zandwegen, verbeterd kunnen worden over een lengte van 3000 km. Daarnaast nemen bebosching, rioleeringen en kleinere andere werken een bescheidener plaats in. Bovenstaande opzet is onderdeel van een grooter plan, dat over verschillende jaren loopt, waarbij subsidies van verschillende zijden een rol spelen. Per jaar zouden dus 100.000 werklozen onttrokken worden aan de demoralisatie van het niets-doen, met een financiering die in alle opzichten als gezond kan worden aangenomen, en dit is een des te grooter nationaal belang, als daarmede tevens blijvende werkgelegenheid geschapen wordt en het agrarisch productievermogen wordt opgevoerd. De bestrijding van massale werkloosheid kan inderdaad slechts geschieden door arbeid-intensieve werken, niet door kapitaal-intensieve.

Voor tal van bijzonderheden en details moest naar het Rapport worden verwezen. Deze inlasschen in een algemeene bespreking zou hun waarde niet tot haar recht doen komen. Dit geldt ook voor de zeer lezenswaardige economisch geografische bespreking van Ir. Ham, inzake een ontgonnen gebied in Overijssel, die den wensch opwekt tot het ontstaan van meer dergelijke onderzoekingen.

VAN DEN BRIEL.

HET RENTEVRAAGSTUK IN DE VEREENIGING VOOR DE STAATHUISSHOUDKUNDE.

Op Zaterdag 29 October jl. heeft te Den Haag de jaarvergadering van de Vereeniging voor de Staatshuishoudkunde en de Statistiek plaats gevonden.¹⁾

Wij willen trachten in het onderstaande de vraag te beantwoorden wat nu eigenlijk het resultaat is geweest van de beschouwingen der 18 debaters en der beide praeadviseurs. Toen wij ons na afloop der vergadering een wijle onderhielden met de Redacteuren van dit weekblad, werd beiderzijds de verzuchting geslaakt: „Wat zijn wij nu eigenlijk met het debat opgeschoten? De besprekingen waren zeer zeker boeiend, mede omdat sommige debaters hun betoog met leutigheid wisten te kruiden. Er heerschte niet die overvoering met sprekers, waaronder de vergaderingen der laatste jaren nogal eens te lijden hadden. Enkele sprekers, die vroeger wel eens voorliefde toonden voor het berijden van bepaalde stokpaardjes, hebben de vergadering vergast op nieuwe en belangwekkende geluiden. Het debat stond op hoog peil, . . . maar toch . . . wat zijn wij nu eigenlijk wijzer geworden? Men voelt zich na het gevoerde debat verward door een veelheid van onderling tegenstrijdige meeningen en ziet zich gesteld tegenover een chaotisch geheel, waarin het, maar al te gemakkelijk valt het spoor bijster te raken”.

„Au lendemain de la fête” meenen wij intusschen, dat bij nadere beschouwing tusschen een aantal schijnbaar onverenigbare standpunten veel gemakkelijker bruggen geslagen kunnen worden, dan bij het aanhooren der debatten het geval scheen, en dat zich enkele hoofdlijnen laten uitstippelen, langs welke de jl. Zaterdag geuite gedachten systematisch gegroepeerd kunnen worden, zoodat men kan nagaan, of op basis van de gevoerde bespreking het theoretische inzicht in het rentevraagstuk kan worden verhelderd en de zich daaraan vastknoopende praktische problemen op constructieve wijze tot oplossing gebracht kunnen worden.

Theoriën over de vorming der evenwichtsrente.

Wie zich met het rentevraagstuk wil bezighouden, zal zich in de eerste plaats een oordeel hebben te vormen over de factoren, welke voor de hoogte van de rente uiteindelijk beslissend zijn. Over deze fundamentele zijde van het vraagstuk bleek ter vergadering aanmerkelijk meningsverschil.

Overwegend heerschte de meening, dat de rente, als zijnde de prijs voor de beschikbaarstelling van kapitaal, onderhevig is aan de algemeene wetten der prijsvorming, zooals deze in de waarde- en prijsleer zijn opgesteld. De vraag naar kapitaal (aanvankelijk in den geldvorm, later om te zetten in andere kapitaalgoederen), uitgaande van de ondernemers, die productie-installaties willen scheppen of uitbreiden, of tewel een „productie-omweg” wenschen te bewandelen, en die als verdere vragers naar kapitaal de gegadigden voor consumptief crediet (inzonderheid de Overheid) naast zich vinden, ontmoet ter kapitaalmarkt het aanbod van kapitaal van de zijde van individueele spaarders, resp. van bedrijven, die hun winst reserveeren. Dit leidt volgens de gewone regelen van vraag en aanbod tot het vormen van een marktprijs, i.e. van de kapitaalrente, welke zich in dit opzicht niet van andere prijzen van goederen en diensten onderscheidt. In dezen zin uitte zich *Prof. Mees*, die uitdrukkelijk voor de vorming der kapitaalrente naar de algemeene waarde- en prijsleer verwees; ook het betoog van *Prof. Loeffinck* ging in deze richting, evenals dat van *Dr. Ir. L. Hamburger*.

Deze „vraag- en aanbodtheorie” is, naar het ons voorkomt, oud, doch geenszins verouderd. De intensiteit van de vraag naar kapitaal van de zijde der ondernemers hängt af van hun winstverwachting;

¹⁾ Zie voor vraagstelling en praeadviezen E.-S.B. van 28 September jl.

bij de gegadigden voor consumptief crediet wordt de intensiteit der vraag bepaald door de dringendheid van de behoeften, die met het crediet gedekt moeten worden. De intensiteit van het aanbod wordt bepaald door een afweging van de waarde van goederen in het heden tegen goederen in de toekomst, uit welke afweging een meer of minder intensieve neiging tot sparen en tot het rentegevend maken van geld ontstaat.

Intusschen, deze theorie moge velen bevredigen, met *Mr. Beyen* was dat niet het geval, evenmin als met *Prof. Holwerda*. De eerste erkent weliswaar de rendabiliteitsverwachting als grondslag voor de vraag naar kapitaal, doch heeft in een schriftelijk en mondeling betoog, waarvan wij eerlijk gezegd den inhoud nog altijd niet geheel doorgrond hebben, uiteengezet, dat het spaaraanbod op de markt voor „lang” geld, dus op de zgn. „kapitaalmarkt”, voor de bepaling van de hoogte van den rentestand op die markt een onverschillige zaak is. Veeleer wordt de hoogte van de rente ter kapitaalmarkt bepaald door de capaciteit der markt voor kort crediet, de z.g. „geldmarkt”; is deze capaciteit ruim, dan is de rente ter kapitaalmarkt laag, is deze eng, dan zal de rente ter kapitaalmarkt hoog zijn. Beslissend voor de hoogte van de kapitaalrente zijn dus allerminst de verhoudingen op de kapitaalmarkt, maar die ter geldmarkt.

Van meer dan één zijde is hiertegen bezwaar aangekeend. *Mr. Hulshoff Pol* betichtte, evenals *Dr. v. d. Valk* en schrijver dezes, *Mr. Beyen* van een aanmerkelijke overschatting van de beteekenis van de geldmarkt. Wij betoogden o.m. dat — zooals o.i. terecht door *Mr. van Leeuwen* in zijn praeadvies was uiteengezet — weliswaar tijdelijk een verruiming van de geldmarkt de rente ter kapitaalmarkt kan drukken, doch dat, zoodra daaruit inflatorische tendenzen zouden voortvloeien, de „vlucht in de goederen” alsdan den rentestand ter kapitaalmarkt onherroepelijk zal doen stijgen, tenzij in een dergelijk geval alle denkbare credietbehoeften op de geldmarkt bevrediging zouden kunnen vinden, hetgeen ons een absurde veronderstelling lijkt.

Ook in een maatschappij zonder bankcrediet en zonder geldmarkt zal zich een zekere kapitaalrente vormen; de historie heeft dat genoegzaam geleerd. Deze rente moet toch op de een of andere wijze verklaard kunnen worden; maar de theorie van *Mr. Beyen* laat ons hier volkomen in den steek. Dat wettigt scepticisme tegen de stelling, dat spaargewoonten en spaarzin der bevolking voor de hoogte der rente onverschillige zaken zouden zijn.

Mocht *Mr. Beyen*, die ons in zijn repliek tegemoetvoerde, dat de ervaringen van Engeland en Amerika in de laatste jaren de juistheid van zijn theorie bevestigen, zijn leer in dezen zin hebben bedoeld, dat verruiming van de capaciteit van de geldmarkt tijdelijk tot verlaging van de rente op de kapitaalmarkt kan leiden, dan zal hij ons aan zijn zijde vinden. Maar in zijn praeadvies staat een dergelijke reserve niet; daar heet het zonder meer, dat „de rendabiliteitsverwachting en de capaciteit van de geldmarkt de beslissende factoren in de bepaling van de rente op de kapitaalmarkt zijn” (blz. 14). Dat nu voert o.i. op een dwaalspoor en leidt de aandacht af van de hoofdfactoren, die voor de hoogte der kapitaalrente beslissend zijn en waaronder het aanbod van spaargelden ter kapitaalmarkt een eerste plaats inneemt.

Prof. Holwerda tapte uit een ander vaatje: Hij stelde zich op het standpunt van den „praktischen belegger” en verkondigde de meening, dat de hoogte der rente een zaak was van puur „conventioneel” karakter. Wat op zeker oogenblik als normaal, als conventioneel aanvaardbaar wordt gevoeld, zal de hoogte van den rentestand bepalen. Er is hier te lande steeds meer gespaard, dan er door het bedrijfsleven aan kapitaal werd gevraagd, zoodat het te eenen male onjuist zou zijn om langs den weg der vraag- en aanbodtheorie tot opstelling van het begrip „natuurlijke

evenwichtsrente" te komen. Zulk een rente, aldus *Prof. Holwerda*, is er niet. Wat er wel is, dat is een rentestand, die volgens algemeen aanvaarde conventies mogelijk wordt geacht. Vandaar, dat, als in bepaalde tijdperken de rente te zeer daalt, men daarop reacties ziet, die nu eens individueel zijn, dan weer in den vorm van Beleggingsfronten een collectief karakter dragen en die het bewijs vormen, dat het gezonde verstand zich verzet tegen een al te hinderlijk geachte rentedaling. Zulk een verzet pleegt hier te lande te ontstaan bij een daling van de obligatierente tot 3 pCt.

Dat deze met een „keen sense of humor" voorgedragen „conventie-theorie" erg overtuigend klinkt, kunnen wij niet beweren. Het kapitaal, dat tegen bepaalde rente verhandeld wordt, is een goed, resp. een geldsom, waarmee men zich de gewenschte goederen kan verschaffen. De beschikbaarstelling van zulk een goed is hem, die het vraagt, een offer waard; hij betaalt er een prijs voor, op dezelfde wijze, als waarop de koper van tarwe hiervoor een prijs betaalt. De kapitaalkoper in het productieproces baseert zich op de rendabiliteitsverwachting, de tarwekoper baseert zich op broodbehoefte der consumenten. Is er nu eenige reden om aan te nemen, dat op de ééne markt, t.w. die, waar het kapitaal verhandeld wordt, een zuiver conventionele prijs zal ontstaan, die dus al naar gelang van de „conventie" evengoed $\frac{1}{2}$ pCt. als 20 pCt. zal kunnen zijn, en dat op de andere markt, waar toch in wezen hetzelfde geschiedt, niet een „conventionele", doch een „reële" prijsvorming zal plaats vinden? Het komt ons voor, dat het stellen van deze vraag voldoende is om aan te duiden, in welke richting de beantwoording gezocht zal moeten worden.

Iets anders is het — en wellicht heeft *Prof. Holwerda* dat op het oog gehad — dat op de kapitaalmarkt bepaalde zeer groote credietnemers en credietgevers optreden en dat deze door hun omvangrijke positie ter markt zekere machtsinvloeden ten gunste van een bepaalde prijsvorming kunnen in werking stellen. Dat is echter heel wat anders dan een punn „conventionele" prijsvorming. En bovendien zijn dergelijke machtsfactoren, althans in onze maatschappij aan tamelijk enge grenzen gebonden. Een Staat, die niet een volkomen heerschappij heeft over de kapitaalmarkt in zijn land, kan de rente niet forceeren beneden het peil, dat door den spaarzin der bevolking eenerzijds, de rendabiliteitsverwachtingen van het bedrijfsleven anderzijds, wordt aangegeven. En een Beleggingsfront zou slechts dan de rente ongelimiteerd kunnen opdrijven, indien het nergens lekken vertoonde, en zelfs onder zoo gunstige omstandigheden zou het vermoedelijk nog zijn eigen ondergang bewerkstelligen, daar een relatief te hoog opgevoerde rente het bedrijfsleven belemmert, waardoor na verloop van tijd de vraag naar de middelen van een dergelijk front zou afnemen, zulks tot algemeene schade.

Nu wij via *Prof. Holwerda* toch bij het Beleggingsfront zijn aangeland, willen wij even terloops opmerken, dat dit front zeer heftige bestrijding vond bij *Dr. Ir. Dyt*, die het, als wij hem goed begrepen hebben, een der schandalen van dezen tijd achtte, en dat ook *Mr. Van Leeuwen*, die ietwat schamper opmerkte, dat een Beleggingsfront in principe evengoed geoorloofd was als een arbeidersvakvereniging, toch weinig sympathie voor een dergelijk streven had, vooreerst omdat daardoor de oppotting van geld („hoarding") toch altijd eenigszins scherpere vormen zal aannemen en voorts omdat een hooghouden van de obligatierente het écart tusschen het rendement van aandeelen en dat van obligaties verkleint, waardoor de toevloed van spaargeld naar het bedrijfsleven in den vorm van aankoop van aandeelen wordt belemmerd, iets, wat deze praeadviseur ongewenscht vond, inzonderheid in dezen tijd van toenemende „renteniermentaliteit".

Zoo vond dus het betoog van *Prof. Holwerda* van meer dan één zijde bestrijding. Wij vermelden in dit

verband ook nog de uiteenzetting van *Dr. Hamburger*, die, blijkbaar in aansluiting bij het ook door *Mr. Van Leeuwen* in zijn praeadvies aanvaarde begrip „natuurlijke rente", in een betoog, hetwelk wij met ongemeen genoeg hebben beluisterd, uiteenzette, dat in elke phase der economische ontwikkeling de rente naar boven en naar beneden aan enge grenzen gebonden is.

Alles tezamen genomen, wil het ons voorkomen, dat de algemeene waarde- en prijsleer, toegepast op het gebied der kapitaalrente, er in het debat van jl. Zaterdag met zeer weinig kleerscheuren is afgekomen.

Schommelingen op langen termijn in het renteniveau.

Naast de vraag, welke factoren van beteekenis zijn voor de evenwichtsrente, zooals deze zich bij uitwerking van alle op een gegeven moment werkzame krachten zou vormen, staat het probleem van de renteschommelingen, en wel inzonderheid van de schommelingen gedurende lange tijdsperiodes. Daarover heeft *Mr. Beyen* in zijn praeadvies niet gesproken. *Mr. Van Leeuwen* heeft daarentegen verband gelegd met de lange golven van het prijsniveau, die in belangrijke mate, hoewel niet steeds zonder uitzondering, tot dienovereenkomstige schommelingen in den rentestand aanleiding hebben gegeven en die harerzijds met de ups en downs der goudproductie in nauw verband staan. De beteekenis der lange prijsgolven werd al dan niet onder aanvaarding der goudhypothese ter vergadering erkend door *Mr. W. J. L. van Es*, *Dr. Ir. Dyt*, *Dr. Ir. Hamburger*, *Prof. Lieftinck* en *J. W. F. Sligting*. Daarnaast werden echter met betrekking tot de momenteele situatie ook andere factoren vermeld, die tot rentedaling hebben geleid.

Verskillende sprekers, zooals *Prof. Lieftinck* en *Dr. Van der Valk* wezen op de politieke onzekerheid, welke evenzeer als de „lange" neerwaartsche golf de neiging tot investering van spaargelden in het bedrijfsleven belemmert. *Dr. Hamburger* ontwikkelde een belangwekkende theorie over de vermindering van het groeitempo in het economisch leven en over kapitaalconcentratie in de bedrijven. *Prof. Lieftinck* en de heer *Sligting* wezen op den invloed van achteruitgaanden bevolkingsaanwas. *Dr. Lubbers* was van meening, dat de gouden standaard van alle ellende de hoofdschuldige was en geleid had tot verstarren en toenemende Overheidsordening, die den ondernemingsgeest hebben gedood. Wat de situatie van het oogenblik betreft, zoo wees *Dr. G. C. A. van Dorp* erop, dat juist de devaluaties tot éen enorme verruiming van de geldmarkten geleid hadden en dat daardoor de rentestand zoo laag was geworden, terwijl *Dr. Dyt* als factor van beteekenis aanwees de ophoping van goud in de crediteurenlanden, die ongenoeigd waren geweest zich in goederen te doen betalen.

De beweging van den rentestand is een resultante van vele krachten. Het ware o.i. bedenkelijk eenzijdig dit verschijnsel aan één enkele oorzaak toe te schrijven.

Voorstellen voor niet-monetaire beïnvloeding van de vraag.

Nu is de rentedaling slechts ten deele als een maatschappelijk ziekteverschijnsel te beschouwen. Voorzover zij een gevolg is van afnemend bevolkingsaccres en geleidelijke verzadiging met kapitaalgoederen, is de rentedaling niet anders dan een volkomen normaal verschijnsel, onaangenaam mogelijkerwijze voor bepaalde groepen van beleggers, maar zeker niet een euvel, waartegen men als zoodanig te velde zou moeten trekken.

Anders is het gesteld met die factoren, die remmend werken op de vlotte investering van bespaarde bedragen en die daardoor tot opeenhooping van stilstaand geld, tot daling van de geldcirculatie en daardoor bij wijze van vicieuzen cirkel tot nog verderen achteruitgang van de investering leiden. Van zulke factoren vallen er momenteel heel wat aan te wijzen en het laat zich dan ook begrijpen, dat ter vergadering een menigte voorstellen werd gelanceerd om

tot gezondmaking van den toestand te geraken.

Wij moeten hier volstaan met een korte vermelding van de voornaamste voorstellen der debaters, hier en daar onder toevoeging van een enkele kritische kanttekening.

Prof. Mees legde — o.i. volkomen terecht — verband tusschen den lagen rentestand, het gebrek aan rendabiliteit van het bedrijfsleven en de groote werkloosheid en concludeerde uit deze laatste, dat de menschelijke arbeidskracht te duur is. Loonsverlaging zal dus onvermijdelijk zijn ter opheffing van de werkloosheid, waardoor ook het stilliggend kapitaal weer in beweging zal komen.

De spreker werd ten deze bestreden door *Mr. Beyen*, die meende, dat loonsverlaging de binnenlandsche conjunctuur te zeer zou aantasten, terwijl hij bovendien *Prof. Mees'* beroep op Duitschland wraakte. In het laatste punt willen wij hier niet treden. Slechts zouden wij willen opmerken, dat *Mr. Beyen* — en hetzelfde was, naar het ons voorkomt, met *Prof. Lieftinck* het geval — verstrikt is geraakt in de bekende „koopkrachttheorie”, die men in economisch opzicht „die graue Pestilenz dieses Zeitalters” zou kunnen noemen, op grond waarvan de economische politiek van verscheiden landen tot een volkomen fiasco is geworden. Hoog loon, *Prof. Mees* zeide het terecht, is goed, wij moeten er met alle kracht naar streven, maar het mag nimmer gaan ten koste van de rendabiliteit van het bedrijfsleven.

Daarnevens werd door enkele sprekers een lans gebroken voor kapitaalexport ter wegwerking van het stilliggend en rentedrukkend kapitaal hier te lande. *Mr. Hulshoff Pol* pleitte voor belegging in Indië, *Mr. H. A. Hartogh* voor kapitaalexport in het algemeen, waarvoor hij intusschen aanhaking van de Nederlandsche valuta bij een buitenlandsche geldeenheid — hij noemde den Dollar — een voorwaarde achtte. Het laatste voorstel was concreter dan het eerste; het berust op aanbeveling van een duidelijk aangegeven valutapolitiek, op welker mérites wij hier overigens thans niet zullen ingaan.

Inschakeling van de Overheid werd aanbevolen door *Dr. Hamburger*, echter niet bij wijze van ordening van de productie, waarvan hij niets moet hebben, doch in den vorm van systematische „research” naar nieuwe technische mogelijkheden, die tenslotte aan het kapitaal het gewenschte emploti zullen moeten geven.

Veel verder in hun liefde voor Overheidsingrijpen gingen *Prof. Lieftinck* en *Mr. Hulshoff Pol*.

De eerste achtte toenemend Interventionisme noodzakelijk in dezen tijd van algeheele structuurverandering en sterk afgenomen vertrouwen in het economisch automatisme. De Staat grijpt reeds op tal van punten in het economisch leven in en terugtreden van de Overheid op dit gebied is in de huidige omstandigheden een vrome wensch. Daarom moet meerdere systematiek in de economische politiek worden verlangd ter verhooging van de zekerheid van het bedrijfsleven. Helaas liet de spreker na ons eenige richtlijnen aan te geven, langs welke zich de door hem aanbevolen „Overheidspolitiek op de lange baan” zou hebben te bewegen, zoodat deze baan ons voorshands ietwat nevelig is gebleven.

Mr. Hulshoff Pol, wiens uiteenzetting in dit opzicht een weinig „gouvernementeel” klonk, zorgde ervoor, dat de protectionistische noot in het debat niet ontbroken heeft; hij pleitte rondweg voor bescherming teneinde braakliggend kapitaal aan emploti te helpen. Dat deze spreker niet de moeite heeft genomen de vraag te behandelen, of door het animeeren van kapitaal ten behoeve van beschermde bedrijven in andere, niet beschermde bedrijven niet een nieuwe depressie zou ontstaan, zal, naar wij aannemen, niet alleen schrijver dezes, doch ook anderen met pijnlijke verbazing hebben vervuld.

Natuurlijk komt in tijden als deze ook de leuze: „meer consumeeren, minder besparen” naar voren.

Aldus bijv. de heer *Sligting* en eenigermate ook *Prof. Lieftinck*. De eerste pleitte voor opvoering van den levensstandaard; dus verhooging van consumptie en aanwending van het kapitaal voor productie ten behoeve van de binnenlandsche markt.

Als de uitvoer bemoeilijkt wordt, gelijk in feite het geval is, dan zal er inderdaad niets anders opzitten, dan dat men meer voor de binnenlandsche markt gaat produceeren. Maar dan bedenke men, dat men er niet komt met leuzen als „bescherming van de binnenlandsche nijverheid” of „opvoering van de consumptie in het eigen land”, maar dat aan dat alles zal hebben vooraf te gaan een rationeele en goedkope inrichting van de productie, die de binnenlandsche behoeften in ruimere mate dan voorheen zal hebben te bevredigen. Dus: geen loonsverhooging in het belang van opvoering van den afzet der producenten, doch aanvankelijk juist loonsverlaging (vgl. *Prof. Mees*), gesteund door pogingen tot wetenschappelijke fundeering van de productie (vgl. *Dr. Hamburger*); de consumptie komt vanzelf wel, als er goedkoop geproduceerd wordt en behoorlijk reclame wordt gemaakt om het nieuwe ter kennis van den consument te brengen. M.a.w. men bezie eerst de kosten en de geschatte opbrengst en regele daarnaar de belooning van de medewerkers. Ook in het betoog van den heer *Sligting* schuilt weer de adder der koopkrachttheorie onder het gras!

Voorts is uiteraard de vraag besproken, of de Overheid het stilliggend kapitaal kan aanwenden voor uitvoering van z.g. „productieve” werken, waarvoor *Prof. Lieftinck* pleitte, en eventueel voor improductieve doeleinden (defensie), waarvoor *Mr. Spat* het pleit voerde, maar waarvoor *Mr. Beyen* zich bevreesd betoonde op grond van de overweging, dat de opleving, die uit bewapening voortvloeit, een „eenmalig” karakter draagt en vrijwel onvermijdelijk door een depressie wordt gevolgd.

Zoo waren er dus vele voorstellen. Men kan deze, o.i. het gemakkelijkst beoordeelen door ze te toetsen aan de fundamenteele vraag, of zij het bedrijfsleven, niet partieel, doch in zijn geheel bezien, rendabeler maken of niet; zoo ja, dan zijn zij aanvaardbaar en geëigend om ongezonde daling der kapitaalrente tegen te gaan, zoo neen, dan past de grootste mate van scepticisme.

Tenslotte vermelden wij nog een enkel punt uit de discussie, t.w. de rente voor loopende bankcredieten op korten termijn. *Dr. van Dorp* maakte de opmerking, dat weliswaar op bepaalde gebieden van rentedaling sprake is (bijv. met betrekking tot obligaties), doch dat loopende bankcredieten duur waren; hij noemde als debetrente in rekening-courant voor bedrijfscredieten ten behoeve van hem bekende industrieën hier te lande een rentepercentage van 5½ pCt. *Mr. van Leeuwen* diende hem repliek en zette uiteen, dat de rente, waarvan *Dr. van Dorp* sprak, alleen gold voor credieten, die de banken met op langen termijn beschikbare middelen moeten financieren; voor credieten van prima-liquiditeit geldt een veel lager rentetype conform de verhoudingen ter geldmarkt. Voor industriele credieten was de rente in de laatste jaren gedaald van 6½ naar 5½ pCt., dus evenals de obligaties met 1 pCt. Van genoemd percentage van 5½ pCt. moet rond 1 pCt. voor onkosten en 1 pCt. voor risico worden afgetrokken, zoodat er 3½ pCt. overblijft, zijnde juist het laagtepeil, waarop het Bëleggingsfront de obligatierente wil handhaven. Van overmatige bankrente, aldus *Mr. Van Leeuwen*, kan derhalve niet worden gesproken.

Wij laten het bij deze grepen uit de besprekingen van den 29sten October. Wanneer men de theoretische en practische argumenten over het rentevraagstuk groepeerd, zoo blijkt, naar wij meenen, dat dit debat niet zonder beteekenis is geweest en ongetwijfeld zal kunnen bijdragen tot het verhelderen van de inzichten over dit probleem en tot de voorbereiding van een doeltreffende economische politiek. G. M. V. S.

HET WERKLOOSHEIDSVRAAGSTUK IN NEDERLANDSCH-INDIË.

Op 31 Augustus jl. werd door de Regering bij den Volksraad een Nota¹⁾ over de werkloosheidsbestrijding ingediend, waarbij het de moeite loont even stil te staan.

Het nieuwe element in deze nota vormt het gezichtspunt der Regering, gehoord het advies van het Centraal Comité voor Steun aan Werkloozen, dat thans het moment gekomen is om tot consolidatie over te gaan, de arbeidsverhoudingen moeten thans als normaal worden beschouwd, aldus de nota, welke onderscheidt tussen (1500) „blijvende steuntrekkers” en zogenaamde „nieuwe werklozen, dat zijn zij, die onder de *thans als normaal* te beschouwen arbeidsverhoudingen buiten hun schuld ontslagen worden”.

De steun-uitgaven zijn vanaf 1934, sinds welk jaar bij de verschillende steuncomité's systematisch werd aangestuurd op liquidatie, sterk gedaald. Men heeft de gesteunden getracht bij te brengen, dat als de samenleving hen binnen enkele jaren na hun werkloos worden niet weer in de oude positie had opgenomen, de enige oplossing was op lager niveau te trachten weer een werkzaam lid der samenleving te worden. Blijkbaar is dit proces van omschakeling — vaak met herscholing gepaard — nu zo ver doorgewerkt, dat het Centraal Comité durft te stellen, dat thans een toestand bereikt is, waarop geconsolideerd kan worden.

Men onderscheidt dus in de eerste plaats een *rest-groep*, zgn. „blijvende steuntrekkers”, die met tegenprestatie steun zullen behouden en onder toezicht blijven van de oude steuncomité's. Daarnaast worden genoemd *nieuwe werklozen*, dat zijn zij die geschikt en bereid tot arbeid, tans buiten hun schuld ontslagen worden en niet zelf in hun onderhoud kunnen voorzien. Deze mensen, in de nota verder aangeduid als reële werklozen, en dat deel van de jeugd, dat op de arbeidsmarkt niet binnen korten tijd em-plooi kan vinden²⁾ zullen aan de vroegere steuncomité's worden onttrokken en zullen worden gesteld onder de hoede van negen nieuw georganiseerde steunfondsen. De te verlenen hulp zal als regel slechts worden verschaft door tewerkstelling in werkcentrales, met het doel hierdoor de geestelijke en lichamelijke arbeidsgeschiktheid op peil te houden.

Het is wel merkwaardig en een symptoom van vertrouwen in de toekomst van de — onder directe leiding van een lid van den Raad van Indië werkende — steunorganisatie, dat men een dergelijke consolidatie-maatregel thans durft nemen en dus noch rekent met de mogelijkheid van het weer eens optreden van een min of meer massale tijdelijke werkloosheid, noch de mogelijkheid voor waarschijnlijk houdt, dat door een aanzienlijke verbetering van de arbeidsmarkt ook de, in de huidige omstandigheden practisch onbruikbaar schijnende, blijvende werklozen weer in het leger der werkenden worden opgenomen.

Indedaad geeft het aantal ingeschrevenen bij de arbeidsbeurzen nog steeds een daling te zien; echter loopt ook het aantal plaatsingen en het aantal werkgeversaanvragen de laatste maanden iets terug.

Het is uitermate moeilijk vast te stellen op welk moment men kan zeggen, dat de verder nieuw optredende werkloosheid niet meer is te wijten aan depressieve invloeden, maar moet worden beschouwd als normale overgangs-, herscholings- of seizoenswerkloosheid. Een dergelijke uitspraak houdt feitelijk in, dat men de bestaande situatie voor wat de werkgelegenheid betreft van nu af als „normaal” beschouwt; een uitspraak, die wij bij de bestaande onderbezetting van het Indisch productie-apparaat en bij de afbraakprijzen, waarvoor diverse producten nog steeds moeten worden verkocht en de vele

labiele evenwichten, die de handelspolitieke situatie in de wereld vertoont, niet gaarne voor onze rekening zouden nemen.

Het bezigen van het woord „normaal” heeft altijd eigenaardige risico's; het wekt bij lezers of hoorders voorstellingen op, die niet de minste zekerheid bieden op onderlinge overeenstemming en het bevat in dit geval een zekere prospectieve uitspraak, die bepaald gevaarlijk moet worden geacht voor het elkander goed begrijpen.

Voor hem, die sinds 1931 het worden en ontwikkelen van de Indische werklozensteunorganisatie heeft gevolgd, is de geschetste gang van zaken weinig verrassend.

De mens toont nu eenmaal een afnemende gevoeligheid voor zich steeds herhalende prikkels, zodat het afnemen der geldelijke bijdragen van het — overigens van veel burgerzin blijk gevende — Indische publiek reeds sinds 1935 overal te constateren was. Dit bracht noodwendig met zich toenemende geldbijdragen van de Overheid en daarmee een geleidelijke verplaatsing der verantwoordelijkheid voor de steunmaatregelen naar Weltevreden.

Deze verantwoordelijkheidsverschuiving deed op haar beurt behoefte ontstaan aan meer coördinatie en straffere organisatie, wat zich onder meer wel moest uiten in steeds verdergaande codificatie der steunregelingen: een codificatie, die op Java nog groter gevaren en bezwaren met zich brengt dan in Europa³⁾. Volkomen in de lijn der ontwikkeling ligt dan het streven de werkloosheidsbestrijding te ontdoen van de liefdadigheidselementen, door haar ontstaans-geschiedenis enerzijds en door het ontbreken van een aan de eisen voldoende armenzorgregeling anderzijds, daarin gekomen.

In dit licht moet men dan ook bezien de mededeling in de onderhavige nota, waarin de opheffing der steuncomité's en de instelling der genoemde steunfondsen worden gemotiveerd, doordat dit nodig was, omdat de plaatselijke comité's een te grote vrijheid gewend waren en zich niet goed aanpasten aan centraal gezag. Dat men daarbij tracht van de nog bestaande particuliere organisaties gebruik te maken om te bereiken, dat de groep „blijvende werklozen”, voorzover die nog te goed voor armenzorg wordt geoordeeld, een verzorging op wat hoger peil ontvangt dan zij bij de armenzorgorganisaties zou kunnen krijgen is evenzeer begrijpelijk en tot op zekere hoogte te waarderen.

Daarom ware het n.m.m. wenselijk geweest, dat men de te hanteren criteria wat scherper had gesteld en anders had gelegd door te onderscheiden:

Groep I: Zij, die nog kort werkloos zijn (bijv. maximaal 1 jaar) en van wie verwacht mag worden; dat zij nog kans hebben in hun oude beroep te worden geplaatst (te ondersteunen met geld-steun zonder andere tegenprestatie dan gebleken werkwilligheid en op een peil, dat tegen declasseren behoedt).

Groep II: Zij, die langer werkloos zijn doch nog lichamelijk geschikt tot arbeid (te steunen op lager peil met gevorderde arbeids-tegenprestatie, welke gericht moet zijn op herscholing).

Groep III: Zij, die door lichaams- of zielsgebreken bij groep II gebleken zijn ongeschikt te zijn voor zelfs eenvoudige arbeid (over te brengen naar armenzorg-organisaties).

Men had langs die weg het gestelde doel, discriminerend bij de behandeling van gesteunden zeer wel kunnen bereiken, geheel los van de stand der conjunctuur en veel eerder zonder deze maatregel te doen steunen op een stelling, die economisch niet gefundeerd schijnt en zonder de kans te lopen hen, op wie de bestaande steunorganisaties dreven, te kwetsen.

COOL.

¹⁾ Volksraadzitting 1938/39 — Ond. 1 — Afd. II — No. 11.

²⁾ Geschat op 3 à 4000 personen.

³⁾ Zie daarover het opstel van schrijver dezes in de Economist van Februari en Maart jl.

NORMEN VOOR DEN ARBEID VAN OVERHEIDSPERSONEEL.

Toen B. en W. van Rotterdam tot centralisatie van de behandeling der personeelszaken meer dan tot nu toe het geval was besloten, zat daarbij de gedachte voor een zoo efficiënt mogelijke personeelsvoorziening na te streven. Tevens werd de centralisatie noodig geoordeeld om een zoo uniform mogelijke waarderung van het gemeentepersoneel te verkrijgen.

Na de algemeene verlaging der loonen en salarissen met 5 pCt., waartoe de Regeering ook de gemeente Rotterdam in den aanvang van 1936 dwong, werd de noodzaak eener technische herziening der bestaande regelingen scherp gevoeld.

Deze technische herziening, waarbij tevens met een aantal desiderata van het Rijk rekening moest worden gehouden, beoogde aan de in de practijk gebleken bezwaren tegemoet te komen. Tevens werd naar vereenvoudiging der regeling gestreefd. In het bijzonder had de practijk geleerd, dat al te groote detaillering zeer hinderlijk was bij eenrichtige toepassing der bepalingen.

De voor de practijk eener loon- en salarisregeling beslissende promotiemethode had geleerd, dat men althans streven moest naar een centrale beoordeeling van promotievoorstellen. Weliswaar beslist het College van B. en W. tot promotie van ambtenaren en werklieden, maar van dit College kan moeilijk worden gevegd, dat het voorstellen tot promotie, zooals deze door de hoofden van dienst worden ingediend, inderdaad met kennis van détailzaken kan beoordeelen.

Als een instituut voor centrale beoordeeling functioneert dan ook tegenwoordig in Rotterdam de z.g. promotiecommissie, welke onder voorzitterschap van den wethouder voor de Algemeene Personeelszaken is samengesteld uit een zevental hoofden van dienst, terwijl de chef der afdeling Personeelszaken als secretaris fungeert. Alle promotievoorstellen worden in deze commissie bezien en zodoende is een groote mate van waarschijnlijkheid aanwezig, dat objectieve beoordeeling plaats vindt. Te meer omdat deze promotiecommissie haar taak verricht aan de hand van normen, welke na zorgvuldige voorbereiding zijn vastgesteld.

Als voorbeeld mogen hier volgen de normen, voor den arbeid van het administratief personeel vastgesteld:

Schrijver (schrijfster).

Eenvoudige administratieve arbeid, welke niet meer vergt dan eenig inzicht, benevens nauwkeurigheid, kennis van de toe te passen bepalingen en c.q. routine, een en ander in zoodanige positie, dat de ambtenaar met betrekking tot zich voordoende moeilijkheden zoo noodig de hulp van een hooger geplaatste kan inroepen.

Voorbeelden van zoodanigen arbeid:

ordenend werk, opmaken van missiven en besluiten, waarvoor formulieren bestaan en waarvoor dus geen redactionele bekwaamheid noodig is, verstrekking van eenvoudige inlichtingen aan het publiek.

Kantoorbediende.

Eenvoudige administratieve arbeid als omschreven bij den rang van schrijver (schrijfster), terwijl voorts aan één of meer der navolgende vereischten worde voldaan:

10. dat eenig zeer eenvoudig redactiewerk wordt verricht;
20. dat buitengewone routine, vaardigheid en betrouwbaarheid in het schrijvers- (schrijfsters-) werk wordt gevegd.

Klerk.

Administratieve arbeid, waarvoor, behalve de voor den schrijversarbeid gevegte nauwkeurigheid, kennis van de toe te passen bepalingen en routine, een in eenigszins belangrijke mate verstandelijke beoordeeling van zich voordoende gevallen en vragen noodig is, terwijl voorts aan een of meer der navolgende vereischten worde voldaan:

10. dat eenvoudig redactiewerk wordt verricht;
20. dat de toe te passen bepalingen van eenigszins ingewikkelden aard zijn;
30. dat zelfstandig gehandeld wordt;
40. dat leiding wordt gegeven aan den arbeid van enkele andere ambtenaren van lageren rang.

Klerk-kassier.

Administratieve arbeid, als omschreven bij den rang van klerk, terwijl bovendien kassierswerk moet worden verricht van beteekenenden omvang en verantwoordelijkheid.

Adjunct-Commies.

Administratieve arbeid, waarvoor een zekere mate van zelfstandige beoordeeling van zich voordoende gevallen en vragen noodig is en welke een grootere verantwoordelijkheid met zich medebrengt dan de taak van klerk, terwijl voorts hiervoor noodig is, dat de ambtenaar eenig inzicht heeft in den algemeenen gang van zaken bij den tak van dienst, waaraan hij is verbonden, en dat hij in staat is een wet of verordening met goed begrip te lezen.

Verder worde aan een of meer der navolgende vereischten voldaan:

10. dat redactiewerk wordt verricht, waarbij met de gewone routine-brieven niet altijd kan worden volstaan;
20. dat de ambtenaar belast is met de voorbereiding van meer eenvoudige beslissingen van het Gemeentebestuur of het Hoofd van Dienst;
30. dat betrokkene de leiding heeft over een aantal (niet slechts enkele) andere ambtenaren van lageren rang;
40. dat hij aangewezen is om bij diens afwezigheid de taak van een commies volledig en zoo noodig gedurende langeren tijd waar te nemen.

Commies.

Administratieve arbeid van denzelfden aard als die van den adjunct-commies, maar van meer gewicht en grooter moeilijkheid, zoodat betrokkene in staat moet zijn tot zelfstandige beoordeeling van zich voordoende gevallen en vragen van vrij ingewikkelden aard en een vrij groote mate van verantwoordelijkheid moet kunnen dragen. Vereischte voor dezen arbeid is voorts, dat beschikt wordt over een behoorlijk inzicht in den algemeenen gang van zaken bij den tak van dienst, waaraan de ambtenaar is verbonden en dat hij in staat is wetten en verordeningen met goed begrip te lezen en te interpreteren.

Verder worde aan een of meer der volgende vereischten voldaan:

10. dat vrij geregeld redactiewerk wordt verricht, dat den redacteur den eisch stelt zelfstandig quaesties te behandelen, vragen op te lossen en formuleringen te ontwerpen;
20. dat de ambtenaar belast is met de voorbereiding van vrij belangrijke beslissingen van het Gemeentebestuur of het Hoofd van Dienst;
30. dat betrokkene de leiding heeft van een eenigszins belangrijk aantal andere ambtenaren van lageren rang;
40. dat hij aangewezen is om bij diens afwezigheid de taak van een hoofdcommies volledig en zoo noodig gedurende langeren tijd waar te nemen.

Hoofdcommies.

Administratieve arbeid van denzelfden aard als die van den commies, met dien verstande echter, dat het in deze functie te verrichten werk als werk van groot kaliber mag worden gekenmerkt. Dit brengt mede, dat de hoofdcommies zelfstandig moet kunnen oordeelen over de moeilijkste voorkomende gevallen en vragen op zijn ambtsterrein en dat de behandeling van belangrijke onderafdeelingen aan hem volledig moet kunnen worden overgelaten. Van den algemeenen gang van zaken bij den tak van dienst, waaraan hij verbonden is, dient hij een ruim overzicht te hebben, terwijl hij tot een vlot hanteeren van wetten en verordeningen in staat moet zijn.

Verder worde aan een of meer der volgende vereischten voldaan:

10. dat het moeilijkste redactiewerk wordt verricht, als het samenstellen van Raadsvoorstellen, het ontwerpen van verordeningen, reglementen, e.d.;
20. dat de ambtenaar belast is met de voorbereiding van belangrijke beslissingen van het Gemeentebestuur of het Hoofd van Dienst;

30. dat betrokkene de zelfstandige leiding heeft van een afdeling of, indien hij onder een afdelingschef staat, van een belangrijke onderafdeling;
40. dat hij, wanneer hij onder een afdelingschef staat, is aangewezen om bij afwezigheid van dezen, ten aanzien van zijn onderafdeling de positie van den afdelingschef volledig zoo noodig gedurende langeren tijd waar te nemen.

Waar ook de arbeid van deze promotiecommissie ongetwijfeld leemten laat is hierin tenslotte nog voorzien door de instelling van een beroepscommissie, samengesteld uit twee hoofden van dienst en twee door de personeelorganisaties aangewezen leden, welke B. en W. adviseeren over klachten van het gemeentepersoneel voor zoover betreft onjuiste indeeling.

Wij hebben het voorgaande ietwat uitvoerig geschetst, omdat dit naar onze opvatting de eenig doeltreffende methode is om tot de allerwegen gewenschte eenheid te komen. Zoolang men blijft twisten over de vraag hoe hoog het maximum salaris van een klerk en van een adjunct-commies moet zijn, maar verzuimt aan te geven wat klerkenwerk en wat adjunct-commiezenwerk is, komt men nooit tot uniformiteit.

Hetzelfde geldt in zeer sterke mate voor de technische functies.

Het is geenszins de bedoeling in een ver doorgevoerde en daardoor bureaucratie verwekkende detailleering te vervallen. Integendeel, de gemeentebesturen en de hoofden van dienst moeten zich hun verantwoordelijkheid terdege bewust kunnen blijven. Dit laatste zal zelfs bevorderd worden, wanneer kon worden samengewerkt bijv. tusschen de groote gemeenten, teneinde in onderling overleg tot toepassing van gelijklopende normen te komen.

Nu doet zich het opmerkelijke verschijnsel voor, dat er reeds eenige jaren een centraal orgaan bestaat, waarin een aantal gemeenten samenwerkt, doch waarbij bijv. Amsterdam en Rotterdam zich afzijdig hielden. Dit laatste is ook wel begrijpelijk, omdat dit centraal orgaan zich allereerst bezig heeft gehouden met het ontwerpen van een model ambtenarenreglement, waaraan de groote gemeenten geen behoefte hebben. Hier immers bestaan reeds jaren zeer gedetailleerde reglementen en men ziet niet in waarom al deze detailregelingen gelijklopend moeten zijn. Van veel grooter belang echter, in het bijzonder voor de groote gemeenten, zou het zijn wanneer men met elkaar aan de tafel kon gaan zitten ter vaststelling van normen, bij de waardeering van den arbeid van het gemeentepersoneel toe te passen.

Wanneer eenmaal deze normen tot stand zijn gebracht en wanneer zij worden toegepast, dan zal men daarmede den grondslag voor unificatie in de loon- en arbeidsvoorwaarden voor het overheidspersoneel hebben gelegd.

Dan weten de gemeentebesturen, dat zij bij toepassing dezer normen jegens hun personeel noch onbillijk noch te royaal zijn en dan is het antwoord op de vraag of het loon van het overheidspersoneel op grond van de kosten van het levensonderhoud of op grond van de financiële positie van Rijk en gemeenten moet worden herzien, losgemaakt van de zuiver salaris-technische indeeling van dat personeel.

Wellicht kunnen de groote gemeenten, liefst in samenwerking met het Rijk, deze aangelegenheden eens in studie nemen.

Het is niet eenvoudig en het zal waarschijnlijk wel wat tijd vergen, maar, als een bevredigend resultaat wordt bereikt, zijn in het bijzonder de gemeentebesturen van een groote reeks ieder jaar weerkerende moeilijkheden bevrijd.

J. RATTÉ.

DE BELASTINGPOLITIEKE CONSEQUENTIES DER FISCALE WETGEVING 1938 IN DE VEREENIGDE STATEN.

In E.-S.B. van 26 October gaf schrijver dezes een beschouwing over de fiscaaltechnische wijzigingen, die bij de Federal Revenue Act 1938 in de Vereenigde Staten werden ingevoerd. Het is niet van belang onbloeit deze wijzigingen in het belastingsysteem, of althans de voornaamste ervan, te beschouwen binnen het kader van de belastingpolitiek der Vereenigde Staten in het algemeen.

Het lijkt geen twijfel, of de Federal Revenue Act 1938 beteekent een zeer belangrijke etappe in de ontwikkeling van die politiek, misschien zelfs een keerpunt. Terwijl gedurende de geheele z.g. „Nieuwe Aera” sedert 1933 de belastingpolitiek der Vereenigde Staten practisch gesproken de door Roosevelt uitgestippelde lijn volgde, heeft nu voor den eersten keer het Congres de wenschen van den President niet zonder meer geaccepteerd, en is zelfs op enkele zeer belangrijke punten van de Rooseveltische lijn afgeweken, vooral ten opzichte van de capital gains tax en van de surtax on undistributed profits. De President heeft hiervan blijk gegeven door aan de Federal Revenue Act 1938 zijn onderteekening te onthouden, hierdoor de discrepantie tusschen deze wet en zijn eigen belastingpolitiek onderstrepende.

Teneinde een juist inzicht in aard en omvang van deze discrepantie te verkrijgen, dient men zich even de karakteristika van Roosevelt's belastingpolitiek voor den geest te halen, zooals die uit zijn persoonlijk beleid gedurende de eerste vijf jaar der Nieuwe Aera zijn gebleken. Opmerkelijk is in dit verband in de allereerste plaats, dat dit beleid werkelijk de benaming *belastingpolitiek* verdient. Men kan de haar ten grondslag liggende ideologie, men kan haar concrete doelstellingen in zijn geheel afkeuren, men kan tegen een en ander groote bezwaren hebben, zooals schrijver dezes, maar men moet erkennen, dat hier een politiek op langen en zeer langen termijn en volgens een vast omljnd — misschien té vast omljnd — strategisch plan gevoerd wordt, die als zoodanig verreweg de voorkeur verdient boven het zuiver technisch beleid, dat in andere landen op belastinggebied gevoerd wordt.

Wel verre van het laveeren tusschen de dagelijkse beslommeringen, van het toepassen van lapmiddelen van den meest provisioneelen en onsystematischen aard — men denke slechts aan het uitgerekte elastiekje der personeele belasting ten onzent — en van het zoo noodlottige volgen van de lijn van den geringsten weerstand, heeft Roosevelt voor den eersten keer in de economische geschiedenis in de Vereenigde Staten, den moed gehad, de belastingpolitiek als middel voor de verwezenlijking van een programma van sociaal economische reform te gebruiken.

Immers, het is de praemisse, maar niet het wezen van de belastingpolitiek, dat zij de middelen moet opleveren waaraan de schatkist behoefte heeft. Het essentiele van iedere belastingpolitiek, die op dien naam aanspraak wil maken, is juist de manier waarop de middelen worden opgebracht. Dat deze manier waar-óp, gezien het niveau dat de openbare uitgaven gedurende het tijdperk na den wereldoorlog alom hebben bereikt, van den allergrootsten invloed op de sociaal-economische structuur van het land is, is welhaast een banaliteit geworden. Er schijnt echter veelal een lange en moeilijke weg te liggen tusschen de theoretische erkenning van het postulaat, dat elk belastingstelsel een organisch geheel dient te zijn, waarvan de te verwachten invloed op de economische samenleving van het land, bijv. ten opzichte van de kapitaalvorming; van tevoren onder toepassing van alle ter beschikking staande hulpmiddelen nauwkeurig berekend dient te worden aan den eenen kant, en de practische doorvoering van dit principe, waarvan

de noodzakelijkheid voor de hand ligt, aan den anderen kant.

Teneinde dit principe in de practijk te kunnen verwezenlijken, zou het inderdaad een noodzakelijk vereischte zijn, dat men in voldoende mate op de hoogte is van de statistiek en de dynamiek van 's lands economie, van de samenstelling van het nationale inkomen en vermogen en van de structuurwijzigingen, die beide gedurende tenminste één geheel conjunctuurs-cyclus hebben ondergaan; gegevens, die de hedendaagsche statistiek ongetwijfeld zou kunnen leveren indien zij de noodige werktuigen ter beschikking had. Langs dezen weg en langs geen anderen zouden de fundamentele gelegd kunnen worden, waarop volgens een wel overwogen plan het gebouw van een modern belastingstelsel opgetrokken zou kunnen worden. De architectuur van dit gebouw, de wis- en meetkundige berekening van al zijn onderdeelen, en last not least zijn fundamentele daarbij begrepen, zouden dan de belastingpolitiek kunnen heeten.

Aan deze principieele eischen, waaraan iedere belastingpolitiek als zoodanig dient te voldoen, beantwoordt de belastingpolitiek van President Roosevelt in hooge mate, hetgeen ook de tegenstanders van zijn economisch beleid hebben moeten erkennen. Zijn programma is gebaseerd op een zeker inzicht omtrent de tendens van de kapitaalvorming in de Vereenigde Staten. Hij meent een neiging tot bovenmatige kapitaalvorming te moeten constateeren, die o.m. gevaren van inflationistischen aard met zich medebrengt.

Waar het absorptie-vermogen van 's lands economie beperkt is en waar het surplus ook niet in afdoende mate langs den weg van kapitaals-export geneutraliseerd kan worden, dient de kapitaalvorming zelve gereguleerd en beperkt te worden.

In dit verband kwam het Roosevelt vooral gewenscht voor, den verderen groei van de zeer groote vermogens tegen te gaan, waarvan hij eveneens nadeelen van socialen aard vreesde. De toeneming van die zeer groote vermogens heeft zich in het verleden niet slechts bij de betrekkelijk weinige zeer rijke individuen rechtstreeks voltrokken, maar in nog sterkere mate door de kapitaalvorming bij de groote ondernemingen, waarin die zeer rijke particulieren groote belangen in den vorm van (gewoon) aandeelenbezit hadden.

Dit doel, het tegengaan van den verderen groei van zeer groote vermogens, moest bereikt worden door de inkomstenbelasting der natuurlijke personen, waarvan de progressie in de hoogste inkomensklassen buitengewoon scherp is, doorgevoerd; meer in het bijzonder ook door de oude capital gains tax, die een zeer voornaam onderdeel der inkomstenbelasting vormde. Voorts door de successierechten, die zonder met verwantschapsgraden rekening te houden, eveneens volgens een zeer scherp progressief tarief geheven worden.

Dit voor zoover het betreft de rechtstreeksche toeneming van particuliere vermogens.

Het is echter duidelijk, dat die groei onder en door middel van het systeem van het effecten-kapitalisme

MAANDCIJFERS.

Indexcijfers van Nederlandsche aandelen. ¹⁾

Indexcijfers van 12 aandeelengroepen der Amsterdamsche effectenbeurs. Basis 2 Januari 1929 = 100. De Bank voor Handel en Scheepvaart te Rotterdam zendt ons onderstaand overzicht:

	Banken	Kunstzijde	Industrie	Electriciteit	Handels-ondern.	Mijnbouw	Olie	Rubber	Scheepvaart	Suiker	Tabak	Thee	Totale beurswaarde
Gem. '29	101.9	73.1	119.-	114.4	95.6	88.6	99.1	100.2	95.-	99.9	87.3	92.7	103.2
" '30	94.2	34.1	90.1	100.4	71.6	63.9	93.1	52.1	71.-	76.2	65.5	74.5	84.3
" '31	73.6	22.7	60.7	83.-	52.2	45.9	52.3	48.2	47.1	46.3	45.5	46.3	55.1
" '32	48.3	13.6	45.6	70.7	38.4	33.4	34.1	17.6	29.3	27.-	25.8	30.8	37.-
" '33	51.5	10.7	48.7	80.7	41.-	40.-	41.-	26.7	28.2	27.4	25.4	39.5	40.5
" '34	47.1	16.7	48.1	77.-	37.7	47.3	39.-	40.6	22.2	23.2	26.2	50.2	39.4
" '35	50.-	14.1	52.1	69.9	39.7	49.4	43.8	43.2	23.7	24.4	29.3	47.1	42.-
" '36	56.8	13.9	57.6	78.2	50.2	58.2	73.1	58.7	34.8	37.1	44.8	51.5	55.2
" '37	73.3	26.2	77.8	108.5	78.-	77.-	99.-	101.1	73.6	60.4	59.-	78.4	77.7
Jan. '37	72.2	20.5	77.5	95.-	71.4	77.2	102.2	103.9	61.5	60.9	60.2	70.5	77.2
Febr. "	77.1	26.4	79.5	105.4	78.5	80.3	107.6	110.8	64.3	62.2	64.9	80.5	81.3
Mrt. "	76.5	31.-	79.8	103.5	81.4	87.4	106.1	129.3	73.-	65.9	65.5	86.3	82.7
April "	75.-	30.1	77.8	101.4	78.4	81.7	102.4	117.5	77.6	62.4	61.8	83.8	80.-
Mei "	72.6	28.4	76.9	101.6	77.6	76.8	102.1	110.1	74.4	61.3	60.-	76.8	78.6
Juni "	72.8	27.6	77.-	106.3	79.8	78.-	103.8	104.8	73.5	63.5	59.2	74.4	79.1
Juli "	74.4	28.9	78.8	115.1	83.3	80.5	102.3	106.3	78.8	64.5	60.9	78.4	80.2
Aug. "	77.4	30.9	82.9	120.7	87.4	82.9	105.-	110.5	87.9	67.7	63.5	82.4	83.8
Sept. "	74.5	28.3	80.4	118.4	82.4	78.4	98.-	99.3	82.4	61.3	57.9	79.6	79.2
Oct. "	69.-	22.5	74.5	109.6	72.7	66.7	88.5	76.4	71.7	52.7	51.-	69.8	71.1
Nov. "	68.9	20.2	74.3	109.1	71.3	66.1	83.5	70.7	67.9	49.8	51.-	67.1	69.-
Dec. "	69.1	19.6	74.-	114.5	71.1	66.9	87.3	73.2	67.6	51.9	52.2	66.6	70.3
Jan. '38	71.1	19.2	77.1	118.7	72.5	70.1	90.8	76.-	70.7	54.5	55.1	69.8	73.-
Feb. "	71.-	18.1	78.6	119.1	71.8	71.9	88.-	72.1	68.1	52.-	56.1	68.2	72.2
Mrt. "	69.8	18.-	76.7	118.7	69.7	72.5	82.8	68.2	65.6	50.5	54.6	66.8	69.7
April "	68.1	16.5	75.4	120.6	68.2	68.9	80.7	63.9	63.6	48.8	51.7	64.4	67.7
Mei "	67.4	16.4	75.8	122.2	69.3	69.5	79.3	64.3	64.1	49.1	50.9	63.7	67.4
Juni "	64.-	16.2	75.1	124.2	68.9	71.8	79.9	64.1	62.5	51.7	49.6	64.1	66.8
Juli "	67.8	19.4	76.2	130.7	72.2	75.4	85.4	77.5	66.4	56.3	52.8	68.3	70.6
Aug. "	67.5	19.1	75.7	126.9	72.4	74.9	84.7	76.8	64.5	57.-	52.2	69.2	70.2
Sept. "	64.1	17.5	70.5	121.4	68.3	70.-	80.5	71.9	61.6	54.4	49.-	66.2	66.3
Oct. "	65.7	18.-	74.5	127.4	72.3	73.4	82.8	77.-	67.-	56.5	52.4	70.5	69.2

Indexcijfer der totale beurswaarde 3 Januari 1938 f 4.005.990.000 = 100.

2 Mrt.	103.2	6 April	92.2	4 Mei	95.1	1 Juni	91.3	6 Juli	99.6	3 Aug.	99.8	1 Sep.	97.6	5 Oct.	98.4
9 "	102.6	13 "	96.5	11 "	96.-	8 "	92.9	13 "	99.9	10 "	100.-	7 "	97.2	12 "	97.3
16 "	98.6	20 "	97.-	18 "	95.8	15 "	94.2	20 "	100.1	17 "	98.2	14 "	93.1	19 "	97.7
23 "	97.1	27 "	96.7	25 "	93.2	22 "	96.4	27 "	100.-	24 "	98.8	21 "	95.4	26 "	97.1
30 "	88.4					29 "	97.7					28 "	85.4		

¹⁾ Men zie voor de toelichting op dit overzicht het nummer van E.-S.B. van 12 Febr. 1936, blz. 120.

Nadruk verboden.

zich in nog sterkere mate voltrekt door de kapitaalsvorming bij de grootere ondernemingen en zich dan uit in een waardevermeerdering van aandelenbezit, waarvan geen inkomstenbelasting geheven kan worden. Daarom moest volgens het Rooseveltse programma, ook al ter wille van de bestrijding der verdere toeneming der zeer groote privé-vermogens, de kapitaalsvorming der ondernemingen eveneens aan banden worden gelegd. Dit was het doelwit van de surtax on undistributed profits, ingesteld door de Federal Revenue Act 1936.

Dat binnen het kader van dit systeem ook zijwegen afgesloten moesten worden, langs welke deze niet alleen fiscaal maar voor een groot gedeelte ook preventief bedoelde belastingen te ontkomen geweest zouden zijn, spreekt wel haast vanzelf. Vandaar de kruistocht tegen de besloten N.V.'s, waarvan wij de uitwerking in de verscherpte bepalingen nopens de personal holding companies en de corporations improperly accumulating surplus hebben kunnen constatareen¹⁾.

Het bleef Roosevelt niet verborgen, dat ook nà het tot stand komen van de zoojuist gereleveerde hervormingen een groot hiaat bleef bestaan, t.w. de belastingvrijheid van de staats-obligaties; en de intrekking van dit privilege stond en staat dan ook op zijn programma. De verwezenlijking van dit programma punt bleek echter heel wat voeten in de aarde te hebben: immers dit belastingprivilege is ontstaan in een lange historische ontwikkeling, waarbij niet alleen budgetaire maar ook monetaire gezichtspunten een rol hebben gespeeld; o.m. houdt het ten nauwste verband met het noten-privilege van de National Banks onder de National Bank Act van 1865, terwijl nog de Federal Reserve Act van het bestaan van de belastingvrijheid der staatsobligaties uitging. Tengevolge van een en ander was Roosevelt voorshands niet bij machte ter gelegenheid van de belastingherziening van 1936 dit programmapunt te verwezenlijken.

Bijgevolg hebben belastingplichtigen der hoogere inkomens- en vermogensklassen van dit hiaat ruimschoots gebruik gemaakt, met als resultaat een vlucht van de grootste beleggers uit de aandelenmarkt, slechts geremd door de capital gains tax gedurende het tijdperk van hausse, en een run naar government securities. Hieruit vloeide voort in de eerste plaats een scherpe teruggang van de kwaliteit van den gemiddelden Amerikaanschen belegger: de meest goeden, voor wie de belegging in gewone aandelen speciaal ook van nieuwe industrieën en van jongere ondernemingen met al hun goede en kwade kansen de aangewezen methode was, bleken niet meer bereid het hiermede gemoeide risico te nemen, omdat dit weliswaar geheel en al van hen bleef, terwijl de fiscus een zeer groot gedeelte van de eventuele winst voor zich ging opeischen: zoodoende ontstond een nijpend gebrek aan nieuw kapitaal voor jongere en/of zwakkere ondernemingen en een structureele verzwakking van het geheele koersgebouw der Amerikaansche beurzen, die reeds gedurende de laatste hausseperiode voor deskundigen erkenbaar was en waarvan tijdens de jongste recession ook voor leeken duidelijk is gebleken.

Roosevelt zelf zou zich aan deze beursbeweging evenmin gestoord hebben als aan de toeneming van de openbare schuld der Unie; ook al had deze een verregaanden invloed op de conjunctuurbeweging in het land, zij het ook meer om psychologische dan om materiele redenen. Het Congres echter bleek gevoeliger voor en afhankelijker van de stemmen en stemmingen in den lande te zijn dan de President, met

¹⁾ Vgl. hierbij Schmey: „De belasting der Besloten Naamlooze Vennootschap in Engeland”; „De belasting der Besloten Naamlooze Vennootschap in de V. S.”; „De voorgestelde wijzigingen der wet op de richtige heffing in het licht der buitenlandsche ervaringen”, De Naamlooze Vennootschap jaargang XVI No. 9 en 11, jaargang XVII No. 2.

als gevolg een gedeeltelijke afbraak van het in 1936 geschapen belastingstelsel volgens het Rooseveltse programma. Vandaar de hekel, dien Roosevelt aan de Federal Revenue Act 1938 bleek te hebben en waarvan hij opzettelijk zeer duidelijk blijk gaf.

De tegenwoordige positie kan geschetst worden als die van een wapenstilstand tot de Federal Revenue Acts van 1939 en/of 1940. Een geslepen tacticus, als Roosevelt is, zal ongetwijfeld een tijdperk van bevredigende conjunctuur afwachten, voordat hij opnieuw tot den aanval overgaat, in verband waarmede niet alleen de binnenlandsche, maar ook de internationale politieke toestand zijn — vermoedelijk remmenden — invloed zal doen gelden. Gezien echter de dynamische persoonlijkheid van dezen democratischen bewindsman mag verwacht worden, dat hij den strijd voor zijn belastingprogramma als onderdeel van zijn politiek van economische en sociale hervorming niet zonder meer op zal geven.

Dr. F. E. SCHMEY.

AANTEKENINGEN.

Gecombineerde Maandstaten van Nederlandsche Grootbanken met zuiver Nederlandsch en met gemengd Nederlandsch en Nederlandsch-Indisch bedrijf.

Zoals reeds aangekondigd in ons blad van 20 Juli jl.¹⁾, lag het in de bedoeling, dat ook de drie grootbanken, die geheel of gedeeltelijk haar bedrijf in de Nederlandsche koloniën uitoefenen, het goede voorbeeld van de Moederlandsche instellingen zouden volgen, wat de publicatie van maandbalansen betreft.

De Nederlandsche Handel-Maatschappij en de Nederlandsch Indische Handelsbank hebben dit reeds gedurende enkele maanden gedaan, terwijl de Nederlandsch Indische Escompto Maatschappij sinds de maandafsluiting per ultimo Augustus jl. eveneens haar cijfers heeft bekend gemaakt. Van de zeven grootste Nederlandsche bankinstellingen zijn nu cijfergroeperingen maandelijks ter beschikking, gerangschikt naar dezelfde gezichtspunten.

Deze reeks publicaties stelt ons in staat een vergelijking te treffen tusschen beide groepen grootbanken, waartoe nevenstaande samengestelde balansopstelling is opgemaakt.

Bij het nagaan van deze cijfers valt allereerst op, dat het totale werkzame kapitaal der zuiver Nederlandsche bankinstellingen ruim tweemaal zoo groot is als dat der Indische banken, terwijl kenmerklijk in de cijfers van die banken, waarin respectievelijk de Nederlandsche Handel-Maatschappij met 51 miljoen en de Nederlandsch Indische Handelsbank met 46 miljoen Gulden werkzaam kapitaal voorkomen; een nog niet te verwaarloozen gedeelte voorkomt, dat in Nederland werkzaam is. Duidelijk komt hierdoor tot uiting, dat de Indische samenleving in mindere mate behoefte heeft aan bankiersfinanciering dan de Nederlandsche samenleving. Van invloed is natuurlijk mede, dat enkele Indische zaken door het zuiver-moederlandsche bankwezen gefinancierd worden; hoewel exacte gegevens hierover ontbreken, meenen wij toch niet, dat die invloed groot zal zijn. Het is natuurlijk mogelijk, dat enkelen bij een Nederlandsche bank in rekening-courant staan en daarnaast met een Indische bank een kassiersrelatie onderhouden, een gebruikelijke figuur is dat echter niet.

Een tweede punt, dat — vooral bij beschouwing van de tusschen haakjes geplaatste procentcijfers — opvalt is, dat de liquiditeiten van de eerste orde bij beide groepen elkaar zoo weinig ontlopen (resp. 35.6 en 34.2 pCt.). De Nederlandsche banken hebben een tweemaal zoo groot deel harer activa in „ander overheidspapier” belegd, wat bij den veel intensieveren uitgroei van de Nederlandsche gemeentelijke en provinciale organisatie geen verwondering behoeft te wekken.

¹⁾ Bldz. 558/9.

Gecombineerde Maandstaat per 30 September 1938 van de Nederlandsche en Nederlandsch-Indische Grootbanken.

(In millioenen guldens)	Nederlandsche Bank	Ned.-Ind. Banken	Totaal
<i>Activa:</i>	pCt.	pCt.	pCt.
Kas, kassiers en dag-geldleeningen	180 (18,5)	115 (18,2)	295 (18,3)
Nederl. en Ned. Indisch schatkistpapier	167 (17,1)	101 (16,-)	268 (16,7)
	347 (35,6)	216 (34,2)	563 (35,-)
Ander overheidspapier	59 (6,-)	19 (3,-)	78 (4,9)
Wissels	25 (2,5)	39 (6,2)	64 (4,-)
Bankiers in binnen- en buitenland	63 (6,5)	46 (7,3)	109 (6,8)
Prolongaties en voorschotten op effecten ..	102 (10,5)	77 (12,1)	179 (11,1)
	249 (25,5)	181 (28,6)	430 (26,8)
Debiteuren	267 (27,4)	151 (23,8)	418 (26,-)
Effecten en Syndicaten	63 (6,5)	42 (6,6)	105 (6,5)
Deeln. (incl. voorschott.)	9 (0,9)	27 (4,4)	36 (2,3)
	339 (34,8)	220 (34,8)	559 (34,8)
Gebouwen	18 (1,9)	14 (2,2)	32 (2,-)
Diverse rekeningen (incl. overl. posten ..	1 (0,1)	1 (0,2)	2 (0,1)
Belegde bestemmingsreserve	2 (0,2)	—	2 (0,1)
Effecten leendepot	18 (1,9)	—	18 (1,2)
	974 (100,-)	632 (100,-)	1606 (100,-)
<i>Passiva:</i>			
Crediteuren	624 (86,4)	388 (74,9)	1012 (81,6)
Wissels — eigen accept.	9 (1,3)	8 (1,4)	17 (1,4)
„ — derden	6 (0,8)	1 (0,2)	7 (0,5)
	15 (2,1)	9 (1,6)	24 (1,9)
Deposito's op termijn ..	49 (6,8)	112 (21,6)	161 (13,-)
Diverse rekeningen ..	14 (1,9)	10 (1,9)	24 (1,9)
Bestemmingsreserve ..	2 (0,3)	—	2 (0,2)
Effecten leendepot	18 (2,5)	—	18 (1,4)
	722 (100,-)	519 (100,-)	1241 (100,-)
Werkzaam kapitaal ..	252	113	365
Aandeelenkapitaal	170	87	257
Reserve	82	26	108
	252	113	365

Aan de creditzijde valt op, dat de post crediteuren een geringer belang vertegenwoordigt, doch dat daartegenover niet onbelangrijk meer belegd is in „deposito's op langen termijn”. De verklaring ligt waarschijnlijk hierin, dat bij het Indische bankwezen de groote rekeninghouder een relatief grooter belang heeft dan in het Moederland, terwijl het seizoensmatige bedrijf, van deze groot-rekeninghouders — veelal de cultuurmaatschappijen — de gelegenheid schept een relatief grooter deel der beschikbare middelen tegen wat beter rentevergoeding voor een wat langeren fixe-termijn aan de banken toe te vertrouwen.

INGEZONDEN STUKKEN.

SOCIALE VERZEKERING.

Mr. S. Mok schrijft ons:

In E.-S.B. van 5 October jl. dat mij door bijzondere omstandigheden eerst laat onder de oogen kwam, heeft Dr. G. F. Fortanier een artikel geschreven over het Rapport „Sociale Verzekering” van N.V.V. en S.D.A.P.

In dit artikel worden op blz. 752 drie zinnen vermeld, welke, dank zij de aanhalingstekens, de indruk wekken, dat zij letterlijk aan het Rapport zijn ontleend. Aangezien Dr. Fortanier op deze zinnen een belangrijk stuk van zijn betoog bouwt, hecht ik eraan deze indruk weg te nemen. Ik vergelijk daarom de „citaten” van den schrijver met de letterlijke tekst van het rapport (voor twee zinnen; de derde zin is juist):

Dr. F.

1. „Wij hebben ons losgemaakt van bestaande toestanden.”

2. „De uitvoeringsvorm moet zich aansluiten aan onze eischen inzake goede functioneering.”

Rapport.

„Zij (de Commissie) heeft zich daarbij tot op zekere hoogte losgemaakt van de bestaande toestand” (blz. 5).

„De commissie heeft . . . de (organisatie)vorm afgeleid uit de eisen, welke een goede functioneering der sociale verzekering h.i. stelt” (blz. 9).

Uit de rechtse kolom blijkt, dat in het eerste citaat de woorden „tot op zekere hoogte” de zin een geheel andere betekenis geven, terwijl in het tweede citaat niet apodictisch staat, dat de uitvoeringsvorm zich moet aansluiten aan onze eisen, maar juist, dat de organisatievorm uit de eisen ener goede functioneering logisch voortvloeit.

Juist, omdat Dr. F. uit de door hem tezamen gebrachte woorden afleidt, dat het Rapport zich van de werkelijkheid verwijdt en deze uit het gezichtsveld bant, acht ik het wenselijk de hierdoor, naar ik gaarne aanneem, onwillekeurig gewekte misvatting weg te nemen.

N a s c h r i f t: Voorzover Mr. Mok mij tegenwerpt: Gij moogt niet tusschen aanhalingstekens zetten, wat niet *letterlijk* is overgenomen, heeft hij gelijk.

Wie echter de bewuste zinsneden wil lezen in het verband van het geheele rapport, zal constateeren, dat deze afwijking niet het *wezen* raakt. Mr. Mok gaat echter verder en meent, dat door deze zinsneden een andere indruk is gewekt dan het Rapport bedoelt. Dit nu ontken ik ten stelligste. Met name de woorden „tot op zekere hoogte” spelen geen rol, daar het Rapport hier op het oog heeft bijv. de regeling van de uitkeeringen (p. 5 Rapport), hetgeen uiteraard, waar het gaat om de groote vraag van de uitvoeringsorganen, geen reserve van eenige betekenis inhoudt. En of men nu zegt (2de citaat): de vorm leiden wij af uit de eischen welke een goede functioneering stelt, of de vorm moet zich aansluiten aan onze eischen inzake goede functioneering, dan zie ik daar geen *wezenlijk* onderscheid in.

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	23-29 Oct. 1938	Sedert 1 Jan. 1938	Overeenk. tijdvak 1937	23-29 Oct. 1938	Sedert 1 Jan. 1938	Overeenk. tijdvak 1937	1938	1937
Tarwe	48.915	1.236.088	1.284.084	—	7.325	19.200	1.243.413	1.303.284
Rogge	2.030	177.067	235.662	—	—	3.375	177.067	239.037
Boekweit	210	14.312	12.281	—	—	—	14.312	12.281
Mais	56.235	1.044.421	1.066.978	1.152	75.482	127.697	1.119.903	1.194.675
Gerst	14.130	426.690	313.289	1.003	21.090	12.464	447.780	325.753
Haver	4.451	196.238	122.911	—	8.462	3.180	204.700	126.091
Lijnzaad	1.700	134.743	169.133	6.250	187.765	183.170	322.508	352.303
Lijnkoek	200	48.827	58.201	—	225	—	49.052	58.201
Tarwemeel	1.085	47.717	33.794	—	9.550	6.645	57.267	40.439
Andere meelsoorten	1.558	28.336	34.338	200	4.424	6.995	32.760	41.333

Op p. 86 van het Rapport concludeert de Commissie: „het stelsel dat zij heeft ontwikkeld is gedacht als een ideaal plan”. Tusschen „ideaal” en „werkelijkheid” bestaat nu eenmaal als regel een diepe kloof.
Dr. G. F. FORTANIER.

STATISTIEKEN.

Laatstbekende noteringen te Amsterdam en Rotterdam op 1 Nov. 1938 voor telegrafische uitbetaling op:

	Gulden per	Pari	Koers	Bank-disconto
Europa.				
Londen *)	£	—	8.73 $\frac{5}{8}$	%
Berlijn *)	100 Mark	59.26 $\frac{3}{4}$	73.60	4
Parijs *)	100 Franc	—	4.88 $\frac{3}{4}$	3
Brussel *)	100 Belga	24.90 $\frac{3}{4}$	31.10	2 $\frac{1}{2}$
Luxemburg	100 Franc	6.22 $\frac{3}{4}$	7.77 $\frac{1}{2}$	
Zürich *)	100 „	—	41.72	1 $\frac{1}{2}$
Praag	100 Kronen	—	6.34	3
Boedapest	100 Pengö	43.51	36 $\frac{1}{2}$	4
Boekarest	100 Lei	1.48 $\frac{3}{4}$	1.33	3 $\frac{1}{2}$
Sofia	100 Leva	1.79 $\frac{7}{8}$	2.25	6
Belgrado	100 Dinar	—	4.20	5
Istanbul	Turksch £	—	1.48	
Athene	100 Drachme	—	1.62 $\frac{1}{2}$	6
Milaan	100 Lira	—	9.67 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$
Madrid *)	100 Peseta	48.—	—	5
Lissabon	Escudo	—	7.95	4
Kopenhagen *)	100 Kronen	—	39.—	4
Oslo *)	100 „	—	43.90	3 $\frac{1}{2}$
Stockholm *)	100 „	—	45.02 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$
Reickjavick	100 IJsl. Kr.	—	39.45	
Warschau	100 Zloty	27.90 $\frac{3}{4}$	34.62 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$
Kovno (Litauen)	100 Lita	24.88	31.—	5
Riga (Letland)	100 Lat	48.—	35.—	
Tallinn (Estland)	100 Estl. Kr.	—	49.—	4 $\frac{1}{2}$ -5
Helsingfors	100 Finnmrk.	—	3.85 $\frac{3}{4}$	4
Moskou	Tjerwonets (100 Roebel)	—	36.—	
Danzig	100 Gulden	27.90 $\frac{3}{4}$	34.62 $\frac{1}{2}$	4
Amerika.				
New-York *)	\$	1.46 $\frac{3}{4}$	1.83 $\frac{3}{4}$	1
Montreal	Canad. \$	—	1.82 $\frac{3}{8}$	2 $\frac{1}{2}$
Mexico	Mex. Dollar	—	—	
Buenos Aires	Peso (papier)	—	0.46	
La Paz (Bolivia) *)	Boliviano	—	—	
Rio de Janeiro	Milreis (pap.)	—	0.11	3 $\frac{1}{2}$
Valparaiso	Peso (papier)	0.15	0.07	
Bogota (Columbia) *)	Peso	—	1.05	
Quito (Ecuador)	Sucre	—	—	
Lima (Peru)	Sol	—	40.—	
Montevideo (Urug.)	Peso	—	0.73	
Caracas (Venezuela)	Bolivar	—	0.58	
Paramaribo	Gulden	—	1.00 $\frac{1}{2}$	
San José (C. Rica)	Colon	—	—	
Guatemala	Quetzal	—	1.83 $\frac{3}{4}$	
Willemstad (Curag.)	Gulden	—	1.00 $\frac{1}{2}$	
Managua (Nicar.) *)	Cordoba	—	—	
San Salvador *)	Colon	—	0.73	
Azië.				
Calcutta	Rupee	—	0.65 $\frac{1}{2}$	3
Batavia	Gulden I.G.	—	1.00 $\frac{3}{4}$	3
Kobe	Yen	—	0.51 $\frac{1}{2}$	3.46
Hongkong	Dollar	—	0.54	
Shanghai	Dollar	—	0.30 $\frac{1}{2}$	
Singapore	Straits Doll.	1.41	1.03	
Manilla	Phil. Peso	—	0.92	
Teheran *) (Perzië)	Pahlavi	—	10.80	
Bangkok	Baht	—	0.81	
Afrika.				
Kaapstad	£	—	8.72 $\frac{5}{8}$	3 $\frac{1}{2}$
Alexandrië	Egypt. £	—	8.96	
Australië.				
Melbourne, Sidney en Brisbane	£	—	6.99	2 $\frac{1}{2}$
Nieuw Zeeland	£	—	7.04	

1) Off. 0.36 vrije markt 0.09. 2) Milreis Goud. 3) Goudpeso. 4) Munteenheid = Rail (= een Kran.) 5) Nom. *) Not. te A'dam. Ov. not. part. opg.

BANKDISCONTOS.

Ned. Disc. Wissels.	2	3 Dec.'36	Lissabon	4	11 Aug.'37
Bk. Bel. Binn. Eff.	2 $\frac{1}{2}$	3 Dec.'36	Londen	2	30 Juni'37
Vrsch. in R.C.	2 $\frac{1}{2}$	3 Dec.'36	Madrid	5	15 Juli'32
Athene	6	4 Jan.'37	N.-York F.R.B.	1	26 Aug.'35
Batavia	3	14 Jan.'37	Oslo	3 $\frac{1}{2}$	5 Jan.'38
Belgrado	5	1 Febr.'35	Parijs	3	27 Sept.'38
Berlijn	4	22 Sept.'32	Praag	3	1 Jan.'36
Boekarest	3 $\frac{1}{2}$	5 Mei.'38	Pretoria	3 $\frac{1}{2}$	15 Mei.'33
Brussel	2 $\frac{1}{2}$	26 Oct.'38	Rome	4 $\frac{1}{2}$	18 Mei.'36
Boedapest	4	28 Aug.'35	Stockholm	2 $\frac{1}{2}$	1 Dec.'33
Calcutta	3	28 Nov.'35	Tokio	3.46	11 Mrt.'38
Dantzig	4	2 Jan.'37	Weenen	3 $\frac{1}{2}$	10 Juli.'35
Helsingfors	4	3 Dec.'34	Warschau	4 $\frac{1}{2}$	18 Dec.'37
Kopenhagen	4	19 Nov.'36	Zwits. Nat. Bk.	1 $\frac{1}{2}$	25 Nov.'36

OPEN MARKT.

	1938				1937	1936	1914
	29 Oct.	24/29 Oct.	17/22 Oct.	10/15 Oct.	25/30 Oct.	26/31 Oct.	20/24 Juli
Amsterdam Partic. disc.	3/8	1/4-3/8	3/8	3/8	1/4	11/4-1/2	33/4-43/4
Prolong.	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	2-1/4	3-4 1/4
Londen Daggeld	1/2-1	1/2-1	1/2-1	1/2-1	1/2-1	1/2-1	1/2-1
Partic. disc.	9/16	9/16-11/16	11/16-3/4	11/16-13/16	17/32-9/16	9/16-5/8	9/16-3/4
Berlijn Daggeld	27/8-31/8	23/8-31/8	21/2-7/8	21/2-7/8	21/2-31/8	23/8-31/8	25/8-31/8
Maandgeld	23/4-3	23/4-3	23/4-3	23/4-3	23/4-7/8	25/8 7/8	21/2-7/8
Part. disc.	27/8	27/8	27/8	27/8	27/8	27/8-3	27/8
Warenw...	4-1/2	4-1/2	4-1/2	4-1/2	4-1/4	4-1/2	4-1/4
New York Daggeld 1)	1	1	1	1	1	1	9/16
Partic. disc.	1/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/4	1

1) Koers van 28 Oct. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Data	New York *)	Londen *)	Berlijn *)	Parijs *)	Brussel *)	Batavia 1)
25 Oct. 1938	1.83 $\frac{3}{8}$	8.75 $\frac{3}{8}$	73.68	4.90	31.11	100 $\frac{3}{4}$
26 „ 1938	1.83 $\frac{3}{8}$	8.77	73.67 $\frac{1}{2}$	4.90 $\frac{1}{2}$	31.09 $\frac{1}{2}$	100 $\frac{3}{4}$
27 „ 1938	1.83 $\frac{3}{8}$	8.76 $\frac{3}{4}$	73.65	4.90 $\frac{1}{2}$	31.09	100 $\frac{3}{4}$
28 „ 1938	1.83 $\frac{3}{8}$	8.76 $\frac{3}{4}$	73.65	4.90 $\frac{1}{2}$	31.09	100 $\frac{3}{4}$
29 „ 1938	1.83 $\frac{3}{8}$	8.76	73.62 $\frac{1}{2}$	4.90	31.09 $\frac{1}{2}$	100 $\frac{3}{4}$
31 „ 1938	1.83 $\frac{3}{8}$	8.74 $\frac{3}{4}$	73.60	4.90	31.10	100 $\frac{3}{8}$
Laagste d.w ¹⁾	1.83 $\frac{3}{8}$	8.73	73.55	4.88 $\frac{3}{4}$	31.05	100
Hoogste d.w ¹⁾	1.84 $\frac{1}{4}$	8.78 $\frac{3}{4}$	73.75	4.91 $\frac{1}{2}$	31.13	100 $\frac{3}{4}$
Muntpariteit	1.469	12.1071	59.263	9.747	24.906	100

Data	Zwitserland *)	Praag 1)	Boekarest 1)	Milaan **)	Madrid **)
25 Oct. 1938	41.76	—	—	—	—
26 „ 1938	41.74	6.35	—	—	—
27 „ 1938	41.71	—	—	—	—
28 „ 1938	41.73	6.35	—	—	—
29 „ 1938	41.76	6.35	—	—	—
31 „ 1938	41.74	—	—	—	—
Laagste d.w ¹⁾	41.68	6.30	—	9.70	—
Hoogste d.w ¹⁾	41.80	6.37 $\frac{1}{2}$	1.45	9.75	—
Muntpariteit	48.003	7.371	1.488	13.094	48.52

Data	Stockholm *)	Kopenhagen *)	Oslo *)	Helsingfors 1)	Buenos Aires 1)	Montreal 1)
25 Oct. 1938	45.15	39.12 $\frac{1}{2}$	44.02 $\frac{1}{2}$	3.87	46 $\frac{1}{4}$	1.82 $\frac{3}{8}$
26 „ 1938	45.20	39.15	44.07 $\frac{1}{2}$	3.87	46	1.82 $\frac{3}{8}$
27 „ 1938	45.20	39.17 $\frac{1}{2}$	44.07 $\frac{1}{2}$	3.85 $\frac{1}{2}$	46	1.82 $\frac{3}{8}$
28 „ 1938	45.20	39.17 $\frac{1}{2}$	44.07 $\frac{1}{2}$	3.86	46	1.82 $\frac{3}{8}$
29 „ 1938	45.15	39.12 $\frac{1}{2}$	44.05	3.86	46	1.82 $\frac{3}{8}$
31 „ 1938	45.07 $\frac{1}{2}$	39.07 $\frac{1}{2}$	43.97 $\frac{1}{2}$	3.85 $\frac{1}{2}$	46	1.82 $\frac{3}{8}$
Laagste d.w ¹⁾	45.—	39.—	43.90 $\frac{1}{2}$	3.82	45 $\frac{1}{2}$	1.81 $\frac{3}{8}$
Hoogste d.w ¹⁾	45.22 $\frac{1}{2}$	39.20	44.12 $\frac{1}{2}$	3.89	46 $\frac{1}{2}$	1.82 $\frac{3}{8}$
Muntpariteit	66.671	66.671	66.671	6.266	95 $\frac{1}{2}$	2.1878

*) Notering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave. In 't 1ste of 2de No. van iedere maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ p. 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. 100 gld.)
25 Oct. 1938	4,76 $\frac{3}{8}$	2,66 $\frac{3}{8}$	40,07	54,44
26 „ 1938	4,77 $\frac{3}{8}$	2,67 $\frac{3}{8}$	40,08	54,44
27 „ 1938	4,76 $\frac{3}{8}$	2,66 $\frac{3}{8}$	40,07	54,41
28 „ 1938	4,76 $\frac{3}{8}$	2,66 $\frac{3}{8}$	40,07	54,41
29 „ 1938	4,76 $\frac{3}{8}$	2,66 $\frac{3}{8}$	40,08	54,41 $\frac{1}{2}$
31 „ 1938	4,75 $\frac{3}{8}$	2,66 $\frac{3}{8}$	40,06	54,40
1 Nov. 1937	4,96 $\frac{3}{8}$	3,37 $\frac{1}{2}$	40,19 $\frac{1}{2}$	55,29
Muntpariteit..	4,86	3,90 $\frac{3}{8}$	23,81 $\frac{1}{4}$	40 $\frac{3}{8}$

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en Landen	Noteerings-eenheden	15 Oct. 1938	22 Oct. 1938	24/29 Oct. '38 Laagste	29 Oct. 1938 Hoogste
Alexandrië..	Piast. p. £	97 1/2	97 1/2	97 1/2	97 1/2
Athene	Dr. p. £	547 1/2	547 1/2	540	555
Bangkok....	Sh. p. tical	1/10 3/8	1/10 3/8	1/10 3/8	1/10 3/8
Budapest ..	Pen. p. £	24 1/8	24 1/8	24	24 1/8
BuenosAires ¹	p. pesop. £	18.98	19.01 1/2	18.96	19.05
Calcutta	Sh. p. rup.	1/5 15/16	1/5 15/16	1/5 20/32	1/5 31/32
Istanbul ..	Piast. p. £	593	590	588	588
Hongkong ..	Sh. p. \$	1/2 15/16	1/2 15/16	1/2 15/16	1/2 15/16
Kobe	Sh. p. yen	1/2	1/2	1/1 15/16	1/2 1/8
Lissabon	Escu. p. £	110 1/8	110 1/8	109 1/8	110 1/8
Mexico	\$ per £	—	—	—	—
Montevideo ..	d. per £	20	20	19 1/2	20 1/2
Montreal ..	\$ per £	4.80 1/8	4.80 1/8	4.79 3/4	4.81 1/4
Rio d. Janeiro	d. per Mil.	2	3	3	3
Shanghai ..	d. p. \$	8	8	7 1/2	8 1/2
Singapore ..	Sh. p. \$	2/3 15/16	2/3 15/16	2/3 15/16	2/3 15/16
Valparaiso ²⁾	\$ per £	121	119	119	119
Warschau ..	Zl. p. £	25 1/4	25 1/4	25	25 3/8

¹⁾ Offic. not. 15 laten, gem. not., welke imp. hebben te betalen 10 Dec. 1936 16.12. ²⁾ 90 dg. Vanaf 13 Dec. 1937 laatste „export” notering.

ZILVERPRIJS

Londen ¹⁾	(N.York ²⁾)	25 Oct. 1938.	25 Oct. 1938.	A'dam ³⁾	(Londen ⁴⁾)
25 Oct. 1938..	19 1/16	42 3/4	26	2070	145/11
26 „ 1938..	19 1/8	42 3/4	26	2070	145/9
27 „ 1938..	19 1/8	42 3/4	27	2070	145/7
28 „ 1938..	19 1/8	42 3/4	28	2070	145/10 1/2
29 „ 1938..	19 1/16	—	29	1938..	2070
31 „ 1938..	19 1/8	42 3/4	31	2070	146/0 1/2
1 Nov. 1937..	19 1/8	44 3/4	1 Nov. 1937..	2050	140/5 1/2
27 Juli 1914..	24 15/16	59	27 Juli 1914..	1648	84/10 3/4

¹⁾ in pence p. oz. stand. ²⁾ Foreign silver in \$c. p. oz. fine. ³⁾ In gulden per Kg. 1000/1000. ⁴⁾ in sh. p. oz. fine.

GOUDPRIJS

Londen ¹⁾	(N.York ²⁾)	25 Oct. 1938.	25 Oct. 1938.	A'dam ³⁾	(Londen ⁴⁾)
25 Oct. 1938..	19 1/16	42 3/4	26	2070	145/11
26 „ 1938..	19 1/8	42 3/4	26	2070	145/9
27 „ 1938..	19 1/8	42 3/4	27	2070	145/7
28 „ 1938..	19 1/8	42 3/4	28	2070	145/10 1/2
29 „ 1938..	19 1/16	—	29	1938..	2070
31 „ 1938..	19 1/8	42 3/4	31	2070	146/0 1/2
1 Nov. 1937..	19 1/8	44 3/4	1 Nov. 1937..	2050	140/5 1/2
27 Juli 1914..	24 15/16	59	27 Juli 1914..	1648	84/10 3/4

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen.	15 Oct. 1938	22 Oct. 1938
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederlandsche Bank	f 135.181.003,42	f 151.632.279,66
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten Voorsch. op ultimo September 1938 a/d. gemeent. verstr. op a. haar uit te keeren hoofds. der pers. bel., aand. in de hoofds. der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de belastingen en op de vermogensbelasting	—	—
Voorshotten aan Ned.-Indië	54.828.069,80	49.293.657,36
Idem aan Suriname	11.620.047,29	11.634.374,91
Kasvord. weg. creditverst. afh. buitenl. Daggeldleeningen tegen onderpand ..	103.241.203,84	102.749.042,26
Saldo der postrek. v. Rijkscomptabelen Vord. op het Alg. Burg. Pensioen ¹⁾ ..	43.002.073,61	41.241.116,59
Vord. op andere Staatsbedrijven ¹⁾	10.627.822,04	11.621.730,27
Verplichtingen		
Voorshot door De Ned. Bankingev. art. 16 van haar octrooi verstrekt	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	f 222.528.000,—	f 222.513.000,—
Schatkistpromessen in omloop	—	—
Zilverbons in omloop	1.082.386,—	1.082.123,—
Schuld op ultimo September 1938 a/d. gem. weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsb. alam. op. op die bel. en op de vermogensbelasting ..	8.855.163,73	8.855.163,73
Schuld aan Curaçao ¹⁾	1.720.852,87	1.702.169,92
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioen ¹⁾ ..	53.544.206,65	52.180.824,11
Id. a. h. Staatsbedr. der P.T. en T. ¹⁾ ..	224.030.556,61	222.967.307,64
Id. aan andere Staatsbedrijven ¹⁾	11.000.000,—	12.000.000,—
Id. aan diverse instellingen ¹⁾	222.719.908,88	221.485.945,31

1) In rekg.-crt. met 's Rijks Schatkist.

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

Vorderingen: 1)	22 Oct. 1938	29 Oct. 1938
Saldo Javasche Bank	—	—
Saldo b. d. Postchèque- en Girodienst	f 197.000,—	f 466.000,—
Verplichtingen:		
Voorshot 's Rijks kas e. a. Rijksinstell.	49.294.000,—	51.145.000,—
Schatkistpromessen in omloop	15.750.000,—	15.750.000,—
Schatkistbiljetten in omloop	5.000.000,—	5.000.000,—
Schuld aan het Ned.-Ind. Muntfonds.	2.311.000,—	2.311.000,—
Idem aan de Ned.-Ind. Postspaarbank.	2.218.000,—	2.110.000,—
Belegde kasmiddelen Zelfbesturen ..	930.000,—	830.000,—
Voorshot van de Javasche Bank	2.517.000,—	560.000,—

1) Betaalmiddelen in 's Lands Kas f 35.536.000,—.

SURINAAMSCH-INDISCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden gulden.

Data	Metaal	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Discont.	Div. rekeningen ¹⁾
24 Sept. 1938..	721	1.045	528	531	1.271
17 „ 1938..	722	1.041	467	527	1.253
10 „ 1938..	721	1.072	586	518	1.263
3 „ 1938..	720	1.200	594	521	1.276
27 Aug. 1938..	862	1.183	485	523	1.261
1 Juli 1914..	645	1.100	560	735	396

1) Sluftp. der activa.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 31 October 1938.

Activa.		
Binnenl. Wis- sels, Prom., enz. in disc.	Hfdbk. f 15.531.825,39 Bijbnk. „ 122.238,27 Ag.sch. „ 975.488,20	f 16.629.551,86
Papier o. h. Buitenl. in disconto	Idem eigen portef. f 4.050.000,—	—
Af: Verkocht maar voor de bk. nog niet afgel.	—	4.050.000,—
Beleeningen incl. vrsch. in rek.-crt. op onderp.	Hfdbk. f 269.224.750,13 ¹⁾ Bijbnk. „ 2.539.409,89 Ag.sch. „ 30.669.889,44	f 302.434.049,46
Op Effecten enz. ..	f 301.130.207,18 ¹⁾	
Op Goederen en Ceel. „	1.303.842,28	302.434.049,46 ¹⁾
Voorshotten a. h. Rijk	Munt, Goud	—
Muntmat., Goud ..	f 106.637.535,—	
Muntmat., Zilver ..	1.374.395.513,20	
	f 1.481.033.048,20	
Munt, Zilver, enz. „	20.253.569,08	
Muntmat., Zilver ..	—	1.501.286.617,28 ²⁾
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfondsen	—	43.443.298,07
Gebouwen en Meub. der Bank	—	4.580.000,—
Diverse rekeningen	—	9.936.924,89
Staat d. Nederl. (Wet v. 27/5/32, S. No. 221)	—	8.905.871,61
		f 1.891.266.313,17

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000,—
Reservefondsen	4.860.787,51
Bijzondere reserve	7.102.179,67
Pensioenfondsen	11.826.390,21
Bankbiljetten in omloop	1.045.988.715,—
Bankassigtiën in omloop	108.697,95
Rek.-Cour. { Het Rijk f 139.963.345,99 saldo's: { Anderen „ 658.395.769,98	798.359.115,97
Diverse rekeningen	3.020.426,86
	f 1.891.266.313,17

Beschikbaar metaalsaldo	f 763.699.006,80
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is	1.909.172.517,—
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht	—

¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)

²⁾ Waarvan in het buitenland

Voornaamste posten in duizenden gulden.						
Data	Goud		Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikk. Metaal-saldo	Dek-kings-perc.
	Munt	Muntmat.				

31 Oct. '38	106638	1.374.396	1045.989	798.468	1.909.173	81
24 „ '38	106638	1.374.394	1014.166	825.322	763.963	82
25 Juli '14	65.703	96.410	310.437	6.198	43.521	54

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-promessen rechtstreeks	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Diverse rekeningen ¹⁾
31 Oct. 1938	16.630	—	302.434	4.050	763
24 „ 1938	16.698	—	298.272	4.050	10.700
25 Juli 1914	67.947	—	61.686	20.188	509

¹⁾ Onder de activa.

JAVASCHE BANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikk. metaal-saldo
29 Oct. '38 ²⁾	138.800		189.290	83.040	29.868
22 „ '38 ²⁾	137.820		189.860	82.130	29.024
1 Oct. 1938	116.886	21.711	189.632	83.265	29.438
24 Sept. 1938	116.886	21.321	188.428	74.597	32.996
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634	4.842

Data	Wissels, buiten N.-Ind. betaalb.	Dis-conto's	Beleeningen	Diverse rekeningen ¹⁾	Dek-kings-percentage
29 Oct. '38 ²⁾	2.630	75.040		69.520	51
22 „ '38 ²⁾	2.650	76.320		68.810	51
1 Oct. 1938	2.381	13.820	51.546	69.344	51
24 Sept. 1938	2.048	13.714	50.869	60.938	53
25 Juli 1914	6.395	7.259	75.541	2.228	44

¹⁾ Sluftp. der activa. ²⁾ Cijfers telegrafisch ontvangen.